Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

+ 47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Arkivsaksnr. 26/3125

Sak	Utvalg
029/26	Sametingsrådet – plenumsaker
055/26	Sametingets plenum
	Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen

Regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak i Vesthavet valgkrets Guovlulasj tjuovvolibme Duohtavuoda- ja såbadimkommisjåvnå rappårtås – Dárbo sáme fálaldagájda,årdnigijda ja dåjmajda Viestarmera válggabijran

Saksframlegg

Bakgrunn

Sannhets- og forsoningskommisjonen leverte sin rapport 1. juni 2023. Like i etterkant sendte Sametinget rapporten på høring til det samiske samfunnet, og mars 2024 ble rapporten behandlet gjennom ulike saker i Sametingets plenum. Vedtakene fra Sametinget ble oversendt til Stortinget, som behandlet rapporten i november 2024.

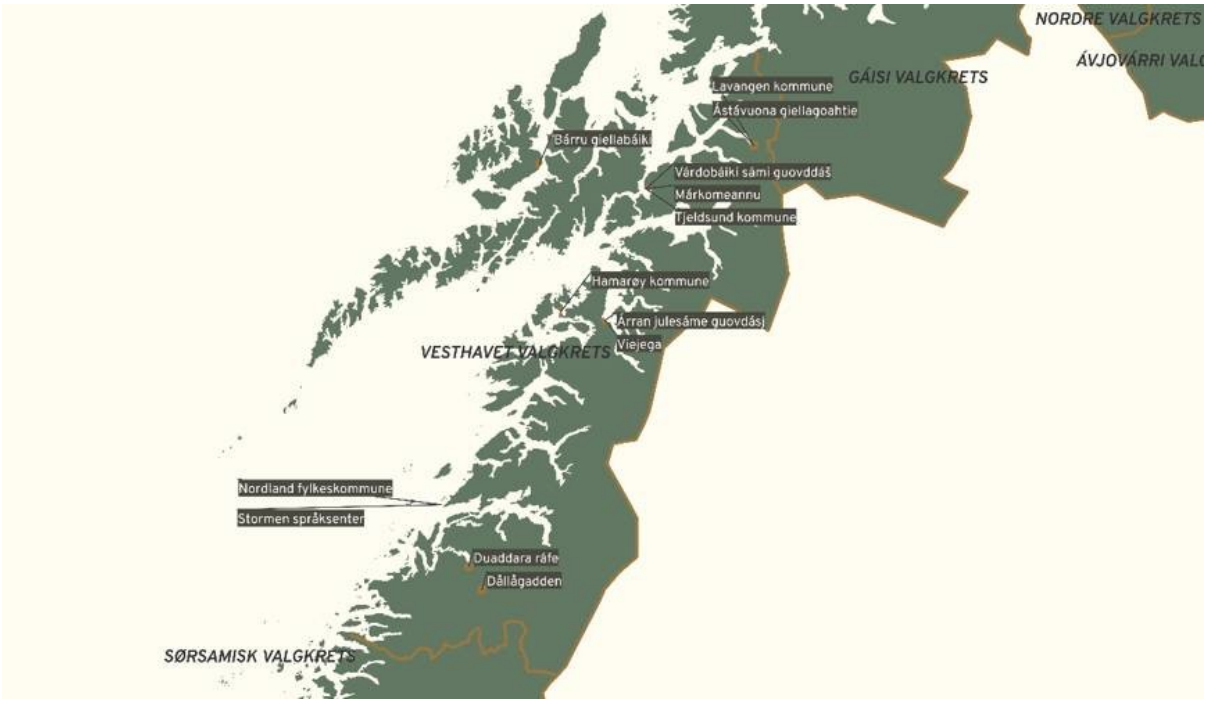
I sak 037/24 Regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, gjorde Sametinget en vurdering av Sametingets rolle i å følge opp kommisjonsrapporten på lokalt og regionalt nivå. Sametinget har en bred virksomhet innenfor mange samfunnsområder som kan forstås som reparerende virksomhet for samisk kultur i vid forstand, for eksempel gjennom å understøtte samiske institusjoner, samiske møteplasser, arbeide for anerkjennelse for samiske rettigheter og forvalte Sametingets tiltak og ordninger som er ment å styrke samiske språk og samisk kultur. I denne saken ble det gjort en kartlegging av samiske tilbud i alle valgkretsene, basert på informasjon om direkte tilskuddsmottakere innen språk og kultur, og informasjon om samisk barnehagetilbud og opplæringstilbud.

Kartleggingen viste at vi har behov for mer kunnskap om behovene i den enkelte valgkrets. Derfor vedtok Sametinget at det skal gjennomføres dialogmøter og regionale høringsprosesser i alle Sametingets valgkretser. Målet er å få frem behov om samiske tilbud, ordninger og tiltak som kan bidra til å reparere språk, kultur og identitet etter fornorskningspolitikken.

Med bakgrunn i dette satte Sametinget i gang en regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport hvor Sametinget over en periode på tre år skal avholde folkemøter og høringer i alle valgkretser. Den første valgkretsen var Nordre valgkrets på våren 2025. Dette resulterte i sak 033/25 Regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak i Nordre valgkrets. Den andre valgkretsen var Sørsamisk valgkrets. Sametingets plenum behandlet denne i sak 009/26 Regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak i Sørsamisk valgkrets.
Østre valgkrets fikk en egen sak i juni 2026: 026/26 Regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport - Behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak i Østre valgkrets
Det gjenstår tre valgkretser. I perioden juni-september 2026 ble det gjennomført en skriftlig høring, fire folkemøter og to kaffemøter i Vesthavet valgkrets som legger grunnlaget for denne saken.

Valgkretsen

Valgkretsen omfatter kommunene Dyrøy, Salangen, Lavangen, Gratangen, Ibestad, Harstad, Bjarkøy, Kvæfjord i Troms fylke og kommunene fra og med Saltdal, Beiarn og Meløy og nordover i Nordland fylke. Valgkretsen har fire språkvitaliseringskommuner, Lavangen, Tjeldsund, Hamarøy, og Saltdal, som har lovpålagte oppgaver for samisk språk etter sameloven. Sametinget har fylkeskommunal samarbeidsavtale med Nordland fylkeskommune, samarbeidsavtalen med Troms fylkeskommune er ikke revidert etter oppdelingen av Troms og Finnmark fylkeskommune. Sametinget har også en samarbeidsavtale med Bodø kommune fra 2015.

Mottakere av Sametingets direktetilskudd i Vesthavet valgkrets (2024)

Tidligere høringer

Gjennom høringen som Sametinget gjennomførte i forbindelse med overlevering av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport i 2024 fikk Sametinget inn flere høringsuttalelser fra dette valgdistriktet. Høringsuttalelsene viste et behov for reparasjon og lokal forsoning både i Lavangen og i Tysfjord. Flere høringsinstanser skrev at markasamisk område ikke er dekket godt nok i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og at det er behov for tiltak her. Det ble vist til at grenseoverskridende samarbeid er viktig for å bevare og styrke tornesamisk språk og kultur. Blant tiltakene som ble foreslått er styrking av Várdobáiki, både deres museumsdrift, språksenter og helseavdeling med tiltak for alle generasjoner. Festivalen Márkomeannu ble trukket frem som viktig for å styrke lokal samisk identitet, og det var foreslått økte ressurser til festivalen.
Det var også et ønske om styrket kompetanse innen duodji i markasamisk område, særlig blant de som ønsket å ta tilbake sin samiske identitet gjennom å lære seg duodji. Det ble foreslått økt økonomisk støtte til Stuornjárgga Sámiid Duodjie til duodji-kurs og -aktiviteter for å kunne formidle tradisjonskunnskap og økonomisk støtte til unge duojáre.
Høringsuttalelsene fra denne valgkretsen viste også et behov for å synliggjøre samisk tilstedeværelse og historie i Vesterålen og Lofoten, og at det ble vist til økende interesse for samisk språk og samiskrelaterte tiltak her. Det ble foreslått tiltak for institusjonsbygging i dette området, enten gjennom å bygge videre på eksisterende Bárru Giellabáiki eller gjennom nyetablering.
Også i det lulesamiske området ble det etterlyst økte ressurser for å møte økt interesse til samisk språk, duodji og kultur. Árran viste til at de ikke har kapasitet til å møte alle behovene uten økte ressurser, og foreslo både at lulesamisk og pitesamisk museumsvirksomhet styrkes. Videre formidlet høringsuttalelsene et ønske om tiltak for å styrke både pitesamisk og umesamisk språk og kultur.
Videre omtale av høring vil være den nye høringen som ble gjennomført høsten 2026.

Målsetning med folkemøtene og høringene

Målet med folkemøtene og høringen har vært å legge grunnlag for en vurdering av hvorvidt og på hvilken måte de ulike samiske valgkretsene behøver styrket eller endret innsats fremover med hensyn til å revitalisere, bevare eller styrke samiske språk og samisk kultur. Sametingsrådet har ønsket å få svar på følgende spørsmål:

- Hvilke behov har samiske lokalsamfunn og enkeltpersoner for fremover å kunne reparere skadene etter fornorskningen i valgkretsen?
- Hva kan lokale samiske aktører gjøre selv?
- På hvilke områder kan samarbeid med kommuner og norske institusjoner og organisasjoner være aktuelt?
- Hva bør Sametinget legge til rette for?
- Basert på tidligere erfaringer med Sametingets tilskudd og ordninger, er det behov for endring eller styrking av disse?

I høringsbrevet ble høringsinstansene bedt om å ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

1. Kulturelle og språklige behov:
    a. Hvilke tiltak mener du/dere er nødvendige for å styrke, synliggjøre og bevare samiske språk i deres område?
    b. Hvilke tiltak mener du/dere er nødvendig for å synliggjøre, styrke og videreføre kulturelle aktiviteter og/eller tradisjonell kunnskap i deres område?
2. Kunnskap og kompetanse:
    a. Hvilke utfordringer opplever du/dere med tilgang til offentlige tjenester som er kulturelt tilpasset, og hva kan gjøres for å møte disse utfordringene?
    b. Hvilke tiltak mener du/dere trengs for å øke bevissthet og kunnskap om samisk kultur og historie i deres område?
3. Økonomisk utvikling:
    a. Hvordan kan Sametinget støtte samiske næringer i deres område bedre?
    b. Hva slags tilskuddsordninger eller økonomiske støtteprogrammer trengs for å møte lokale samiske behov?
4. Sivilt samfunn og møteplasser:
    a. Er det tilstrekkelige møteplasser og kulturarenaer for samiske aktiviteter i deres område? Hvis ikke, hvilke møteplasser eller arenaer trengs?
    b. Hva kan gjøres for å styrke samisk sivilsamfunn og organisasjonsliv?
5. Samarbeid og partnerskap:
    a. Hvordan kan Sametinget bidra til å styrke samarbeidet mellom samiske institusjoner, lokale myndigheter og andre relevante aktører, slik som næringsaktører, i deres område?
    b. Er det spesifikke partnerskap eller prosjekter i deres område som dere mener bør prioritere?

Folkemøtene og høringene

Høringsbrevene, med informasjon om folkemøter og skriftlig høring, ble sendt til fylkeskommuner, kommuner, språksentre, samiske barnehager og barnehager med samiske avdelinger, skoler med opplæring i og på samisk, reinbeitedistrikt, samt et bredt spekter av lag, foreninger, organisasjoner, kulturinstitusjoner og andre relevante aktører i valgkretsen. Høringsbrevet inneholdt også informasjon om folkemøtene og kaffemøtene i området. Alle som mottok brevet, ble oppfordret til å videreformidle innholdet til andre relevante aktører. Videre ble det sendt ut pressemelding og delt informasjon på Sametingets nettside og sosiale medier.
Ordførerne i kommunene hvor folkemøtene ble avholdt fikk egen invitasjon. Alle kommuner i valgdistriktet fikk også forespørsel om å dele informasjon om møtene på sine nettsider. Dette bidro til at ordførerne i de gjeldende

kommunene var representert på Drag, i Saltdal, i Spansdalen og i Narvik. Nordland fylkeskommune var også til stede på flere av folkemøtene.
I Vesthavet valgkrets ble det avholdt fire folkemøter på Drag, i Saltdal, i Narvik og på Sortland. I tillegg ble det avholdt to kaffemøter, ett i Spansdalen og ett på Evenskjer. Det var et ønske om å holde folkemøtene spredt i valgkretsen, samtidig som det ble understreket at høringen var for hele valgkretsen, og alle ble oppfordret til å sende inn skriftlige høringsuttalelser. Folkemøtet i Saltdal ble avholdt rett etter feiringen av at Saltdal kommune er innlemmet i språkforvaltningsområdet. Folkemøtet på Sortland måtte utsettes til uka etter på grunn av H.M. Kong Haralds bisettelse. Informasjon om flytting av arrangementet ble lagt til i de opprinnelige kanalene som ble brukt.
Sametingspresident Silje Karine Muotka hadde planer om å delta på alle møtene, men kunne ikke være til stede i Saltdal eller i Sortland grunn av situasjonen rundt H.M. Kong Haralds bortgang. I Drag var sametingspresidenten til stede sammen med sametingsråd Ann-Elise Finbog og politisk rådgiver Nils Ánte Oskal Eira. I Saltdal ble møtet ledet av sametingsråd Maren Benedicte Nystad Storslett. I Spansdalen og i Narvik var sametingspresidenten til stede med politisk rådgiver Aina Madelén Nordsletta Aslaksen og politisk rådgiver Nils Ánte Oskal Eira. På Evenskjer var sametingspresidenten sammen med politisk rådgiver Aina Madelén Nordsletta Aslaksen. Politisk rådgiver Nils Ánte Oskal Eira ledet møtet på Sortland.
Deltagelsen på folkemøtene var god. På Drag deltok om lag 30 personer, i Saltdal rundt 30, i Spansdalen om lag 20, i Narvik deltok omtrent 25 personer, på Evenskjer rundt 25 og i Sortland rundt 20.
Sametinget mottok 21 skriftlige høringsuttalelser gjennom det digitale skjemaet på Sametingets nettside. En av uttalelsene ønsket å være anonym. Åtte uttalelser kom fra enkeltpersoner. I tillegg var 12 uttalelser under kategorien organisasjoner. Dette omfatter Sállto bidumsáme guovdátj Sti, Kystsamene og UiT Harstad, Ájluovta Valástallamsiebrre/Drag idrettslag, Hábmera suohkan/Hamarøy kommune, Tjihkkom Almmudahka, Viejega AS, Stall Eivik dyreferie sujtto, Vesterålen og omegn sameforening, Vuodnabat Sijdda/Hellmobotn grunnerlag, Árran julevsáme guovdásj AS, Lulesamisk opplæringsforum, Iinná ja Biras Sámiid Searvi/Hinnøy og Omegn Sameforening.
Administrasjonen har også hatt informasjonsmøter med Sametingets eldreråd og Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU). På møtene har det blitt informert om plenumssaken, og de har blitt gitt muligheten til å komme med innspill basert på høringsinnspillene som har kommet inn. Representanter fra eldrerådet har vært til stede på folkemøter og kaffemøter, og eldrerådet har derfor valgt å ikke komme med flere innspill. SUPU har valgt å sende inn et notat, basert på hva som har kommet fram i høringsinnspillene.
Både oppmøte og høringssvarene viser at det er stort behov for å gjennomføre denne prosessen regionalt. Selv om det er sammenfallende behov i de valgkretsene Sametinget til nå har gjennomført folkemøter i, så ser vi at det er regionale ulikheter som er viktig å få kunnskap om på denne måten.
I det følgende presenteres noen hovedtrekk fra høringsuttalelsene og folkemøtene. Under vurderingsdelen av saken vil ulike fagfelt og innspill bli nærmere presentert og vurdert.
Demokrati, representasjon og likeverd løftes fram av flere. Det uttrykkes et ønske om bedre representasjon for lule- og pitesamiske områder, større innflytelse i beslutningsprosesser og tiltak som kan styrke deltakelsen i det samiske demokratiet. Flere peker også på utfordringer knyttet til samehets, diskriminering og interne konflikter, og etterlyser tiltak som kan styrke fellesskap, tillit og forsoning.
Et gjennomgående tema i både høringssvar og folkemøter er behovet for flere samiske møteplasser og arenaer for fellesskap, språkbruk og kulturutøvelse. Mange framhever at slike møteplasser er viktige både for dem som har sterke samiske språk- og kulturmiljøer rundt seg, og for dem som er i en prosess med å ta tilbake samisk språk, identitet og tilhørighet.
Det etterlyses sterkere og mer sammenhengende tilbud innen språk, barnehage, skole, opplæring, språksentre og møteplasser, samt flere lavterskeltilbud for personer som ønsker å ta tilbake språk og kultur som har gått tapt gjennom fornorskningen. Mangelen på lærere, språkarbeidere, helsepersonell og andre fagpersoner med samisk språk- og kulturkompetanse trekkes fram som en sentral utfordring.

Flere innspill peker på behovet for økt kunnskap om samisk historie, kultur, rettigheter og konsekvensene av fornorskningen, både i storsamfunnet, offentlig forvaltning, skoleverk, helsevesen og formidlingsinstitusjoner. Det etterlyses dokumentasjon, forskning og formidling av lokale samiske historier, kulturminner og tradisjonell kunnskap. Mange framhever at synliggjøring av samisk tilstedeværelse og historie er viktig for identitet, tilhørighet, forståelse og forsoning.
Areal, rettigheter og naturgrunnlaget for samisk bosetting og næringsutøvelse er et gjennomgående tema. Flere peker på tap av rettigheter, behov for sterkere vern av samiske arealer, bedre ivaretakelse av tradisjonell bruk av land og vann og oppfølging av uavklarte rettighetsspørsmål.
Innen helse, velferd og omsorg etterlyses tjenester som i større grad tar hensyn til samisk språk, kultur og erfaringer. Mange peker på behovet for økt språk- og kulturkompetanse i helse- og omsorgstjenestene, bedre tilgang til samiskspråklige tilbud og større forståelse for hvordan fornorskning, traumer og historiske erfaringer fortsatt påvirker enkeltpersoner og lokalsamfunn.
Kultur, duodje, litteratur, møteplasser og frivillighet trekkes fram som viktige arenaer for revitalisering og forsoning. Flere ønsker styrkede kulturinstitusjoner, museer, språksentre, duodjeverksteder og lokale møteplasser, samt mer langsiktige og forutsigbare finansieringsordninger. Det pekes også på behovet for å sikre kunnskapsoverføring mellom generasjoner og skape flere arenaer der språk og kultur kan brukes i praksis.
Flere innspill understreker betydningen av næringsutvikling, arbeidsplasser og lokale fagmiljøer for å opprettholde levende samiske lokalsamfunn. Det etterlyses tiltak som styrker både tradisjonelle samiske næringer og nye næringsmuligheter, samt bedre rammevilkår, infrastruktur og støtteordninger i samiske områder.
Alle høringsuttalelsene er tilgjengelige på Sametingets nettside: Høring: Behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak i Vesthavet-valgkrets - Sametinget

Vurdering

Vesthavet valgkrets er en valgkrets med spredt bebyggelse, og med stor avstand mellom institusjoner. I tillegg er det tre samiske språk, og ulike grader i hvor sterkt de samiske kulturene og identitetene står i lokalområdene. I hele valgkretsen er det behov for å bygge og forsterke de lokale identitetene, språkene og dialektene. Det er ønsker om å synliggjøre det samiske mangfoldet, både innad i det samiske samfunnet og for majoritetsbefolkningen.
Tilbudene for den samiske befolkningen i denne valgkretsen er sårbare. Ájluovta skåvllå-Drag skole er den eneste grunnskolen med lulesamisk som førstespråk og Viejega AS er den eneste barnehagen hvor hele barnehagen har lulesamisk språk og kultur i fokus. Det finnes i dag ikke barnehage eller undervisningstilbud på pitesamisk språk i Norge. Sállto bidumsáme guovdátj bidrar med viktig pitesamiskspråkarbeid i valgkretsen. Frivilligheten, ildsjeler og det samiske sivilsamfunnet legger en omfattende innsats inn i deres arbeid. Uten frivilligheten ville det vært færre samiske tilbud, aktiviteter og arrangementer. Mye av det frivillige arbeidet er dugnadsbasert og kan hvile på få personer, og er ikke nødvendigvis bærekraftig i lengden.
Dette er en valgkrets hvor lokalsamfunnene har ulikt utgangspunkt for igangsetting av reparerende tiltak. Dette til sammen gjør at tilbakemeldingene på folkemøtene og kaffemøtene, og i den skriftlige høringen viser at det innenfor valgkretsen er ulike behov. Denne saken vil ikke kunne løse alle utfordringer, men prosessen gir et godt bilde av hva som kan være mulig for Sametinget å bidra med, både på kort og lang sikt. Tilbakemeldingene vil også kunne være gode kilder for prosesser knyttet opp mot ulike fagfelt i det videre arbeidet.
SUPU skriver i et notat at de opplever at språkopplæring og samiske møteplasser er svært viktig for mange unge. Mange opplever at skoler og kommuner har manglende vilje til å tilby den opplæringen som samiske elever har krav på. De opplever at selv om det er en lang vei å gå enda, er tilbudet om samiskopplæring blitt bedre i noen områder, spesielt etter at kommuner har blitt en del av det samiske språkforvaltningsområdet. Derfor

mener de at flere kommuner bør innlemmes i forvaltningsområdet for samiske språk, for eksempel som språkstimuleringskommuner. De mener også at det er mangel på samiske møteplasser for unge. Spesielt opplever de at unge som ikke lenger regnes som barn, men som heller ikke er blitt myndige, har få arenaer og møteplasser. Derfor mener de at tiltak som skaper møteplasser, for eksempel festivaler, idrett eller samiske sentre, bør prioriteres.
SUPU ønsker også å ha ungdomsmøter i forbindelse med folkemøtene i prosessen videre i de neste valgkretsene. De tror det er noe som kunne ha hjulpet for å få med ungdomsperspektivet og for at det skal føles mer lavterskel for unge å komme med innspill. Sametingsrådet ser ikke muligheten til å arrangere egne folkemøter på nåværende tidspunkt, men vil vurdere om det vil være et særlig fokus.
Vurderingene er gjort i henhold til temaer og svar på de skriftlige høringene og innspill som kom fram i forbindelse med folkemøtene og kaffemøtene. Dette blir vurdert opp mot informasjon og tiltak som allerede er tilgjengelig eller igangsatt. Det er viktig å understreke at dette ikke er utfyllende i denne saken, men blir en del av en lengre prosess der formålet er å få løftet opp de regionale utfordringer vi gjennom dette arbeidet får kunnskap om. Formålet er å bygge en erfaringsbase som kan gi et godt grunnlag for målrettede tiltak i Sametingets oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. For sametingsrådet er det også viktig å knytte vurderinger og videre arbeid i prosessen opp mot Mánočalbmi-erklæringen som er den politiske plattformen for samarbeidspartene i denne sametingsperioden.
Det er flere aktører enn Sametinget som har ansvar for dette arbeidet. Kunnskap om ulike utfordringer og behov i valgkretsen gjør at Sametinget i større grad kan bidra til å ansvarliggjøre andre aktører og deres arbeid med å følge opp kommisjonens rapport. Dette gjelder blant annet Sametingets arbeid med samarbeidsavtalene i området. Sametinget har samarbeidsavtale med Nordland fylkeskommune og Bodø kommune.

Areal og rettigheter

Flere av innspillene i valgkretsen knyttet areal- og rettighetsspørsmål til konsekvensene av fornorskning og historisk marginalisering. Det ble etterlyst tiltak som kan styrke samiske rettigheter til areal, sikre tradisjonell bruk og gi lokalsamfunn bedre muligheter til å ivareta egne interesser i areal- og forvaltningssaker.
Flere innspill omhandlet areal og rettigheter på kaffemøtet i Evenskjer og gjennom høringssvar fra området. Det ble fortalt historier om hvordan flere ble forhindret fra å videreutvikle reindrift og gårdsbruk. Dette har ført til at dagens generasjon fortsatt ikke kan utvikle næringene videre. En høringsuttalelse fremmet et ønske om å belyse historien om tapte rettigheter og hvordan en aktiv avfolkningspolitikk ble ført.
I høringsuttalelsene kom det fram at man ønsker tilbakeføring av tapt eiendomsrett. Man ønsket at det som per i dag eies av Statskog, skal tilbakeføres til rettmessige eiere. Slik kan tidligere eiere får tilbake bruks- og forvaltningsrett. Det ble også nevnt at de samiske og nasjonale grensene ikke er samkjørte. Flere har historiske bruksområder på svensk side, som berører tollinnførsel og råde- og bruksrett over egne bruksområder.
Vuodnabat Sijdda skrev i sitt høringssvar at de ønsker at Sametinget skal etablere en egen finansieringsordning for samiske sijddaer, rettighetshavere og berørte innbyggere, slik at de kan møte offentlige tiltak og planprosesser som berører samiske rettigheter og interesser. Begrunnelsen for dette var at slike saker ofte krever juridisk, teknisk og annen spesialisert kompetanse som lokalsamfunnene ikke har økonomiske ressurser til å skaffe selv, samtidig som økt omfang av konsultasjoner og arealsaker gjør behovet for samarbeid og samordning mellom sijddaene større.
Iinná ja Biras Sámiid Searvi / Hinnøy og Omegn Sameforening pekte på i deres høringssvar at reindrift, jordbruk, utmarksbruk og kystfiske er viktige bærebjelker for markasamisk kultur, språk og tradisjonell kunnskap. Foreningen mener at Sametinget må arbeide for sterkere vern av samiske arealer og rettigheter, blant annet ved å vurdere den samlede belastningen av utbygginger, styrke anerkjennelsen av samisk utmarksbruk og høstingsrett, redusere konflikter knyttet til arealbruk og sikre at samiske rettighetshavere har ressurser og kompetanse til å ivareta sine rettigheter i konsultasjonsprosesser.

Videre skrev Iinná ja Biras Sámiid Searvi at det er behov for bedre infrastruktur i samiske områder, og understreker særlig viktigheten av god mobildekning for bosetting, beredskap og næringsutøvelse. De ba også Sametinget intensivere arbeidet med å følge opp Samerettsutvalget II (NOU 2007:13), og ønsket tiltak for å dokumentere samisk bruk av land og vann i områdene fra Troms og sørover. Begrunnelsen for dette var at kunnskap om tradisjonell bruk, rettigheter og rettsoppfatninger kan gå tapt over tid dersom den ikke dokumenteres og sikres for framtiden.
Mánočalbmi-erklæringen understreker betydningen av rettigheter til land, vann og naturressurser, og viser til at disse utgjør grunnlaget for samisk kultur, språk og næringsutøvelse. Rettighetene omtales som en forutsetning for å sikre både de materielle og immaterielle grunnlagene for samisk samfunnsliv.
Dette bygger videre på Sametingets etablerte areal- og rettighetspolitikk. Sametingsmeldingen Nu guhká go mis leat eatnamat danner grunnlaget for Sametingets politikk på areal- og miljøområdet. Et sentralt mål er at arealer og naturressurser i samiske områder skal forvaltes slik at kommende generasjoner sikres et livsgrunnlag og mulighet til å videreføre og utvikle samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.
Sametingsrådet følger opp denne politikken både gjennom langsiktig rettighetspolitisk arbeid og i konkrete areal- og inngrepssaker. Arbeidet omfatter blant annet konsultasjoner med statlige myndigheter, uttalelser og innsigelser i plan- og konsesjonssaker, og arbeid for at samiske rettigheter, tradisjonell kunnskap og den samlede belastningen på samisk arealbruk blir tilstrekkelig utredet og ivaretatt.
For områdene sør for Finnmark er oppfølgingen av Samerettsutvalget II en sentral rettighetspolitisk prosess. Sametingsrådet arbeider for at det etableres en prosess for kartlegging og anerkjennelse av eksisterende eier- og bruksrettigheter i disse områdene, i tråd med folkeretten. Oppfølgingen av Samerettsutvalget II er også løftet fram i Mánočalbmi-erklæringen.
I Mánočalbmi-erklæringen står det at samarbeidspartnerne vil arbeide for gode ordninger for rettshjelp, herunder også økonomiske støtteordninger som gjør det mulig å fremme prinsipielle saker. Samiske rettighetshavere skal ikke stå alene i møtet med store selskaper eller statlige myndigheter. Denne ordningen vil kunne svare på noen av de utfordringene som er tatt opp i Vesthavet.
Sametinget har i tillegg tilskuddsordningen Samiske rettigheter til arealer og ressurser. Målet med ordningen er at samiske interesser og rettighetshavere skal ha en reell mulighet til å bli konsultert for å kunne gi et fritt og informert forhåndssamtykke til planer og tiltak knyttet til areal- og ressursforvaltning. Ordningen prioriterer blant annet prosjekter og tiltak som gir bistand til samiske rettighetshavere i saker om land- og ressursrettigheter, herunder vern av tradisjonelle samiske næringer, og nettverk og organisasjoner som arbeider for anerkjennelse av land- og ressursrettigheter utenfor Finnmark.

Helse, velferd og omsorg

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport har viet et eget kapittel til velferdsstatens svikt i Divtasvuodna/Tysfjord. Fornorskningspolitikken førte til negative holdninger blant majoritetsbefolkningen til den samiske befolkningen. Fornorskningspolitikken ble i Tysfjord videreført lenge etter politikken formelt var avsluttet, som gjorde stedet særlig relevant for kommisjonen å granske. Flere har opplevd fysisk og psykisk vold, og mange år med undertrykking og diskriminering har skapt manglende tillit til offentlige myndigheter. Dette kommer også fram på folkemøtet i Drag og i høringssvarene, og flere etterlyser tiltak.
Et par høringssvar pekte på at Tysfjordsaken har etterlatt dype sår hos enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn, og at det derfor er behov for både individuell oppfølging og kollektive tiltak som kan bidra til å gjenoppbygge tillit, trygghet, identitet og fellesskap. Det ble etterlyst økt kompetanse om traumer i det lulesamiske området, herunder hvordan traumer kan komme til uttrykk i ulike livsfaser og påvirke samisk barneoppdragelse og lokalsamfunnene over tid.

På Drag ble det fortalt at flere eldre er redd for å komme på sykehjem, da de er redde for asymmetriske maktstrukturer. Flere har dårlige opplevelser fra skole og helsetilbudene, og man har et ønske om at dette hensyntas.
Hamarøy kommune pekte i sitt høringssvar på utfordringer knyttet til manglende språk- og kulturkompetanse i helse- og omsorgstjenestene. Kommunen viste til begrenset tilgang på lulesamiskspråklig helsepersonell, manglende systematisk kartlegging av brukernes språk- og kulturbehov og behov for bedre bruk av eksisterende samisk kompetanse. Det ble derfor etterlyst tiltak for kompetanseheving og samarbeid mellom kommuner, helseinstitusjoner og samiske fagmiljøer, slik at samiskspråklige brukere i større grad får et likeverdig tilbud. I en rekke høringssvar fra kommunen og generelt fra Drag tok til orde for lulesamisk tolketjeneste i spesialisthelsetjenesten. Dette for at lulesamiske pasienter skal bli møtt og ivaretatt på eget språk.
Innspill på Drag og i Evenskjer understreket behovet for å styrke den psykiske helsen i den samiske befolkningen gjennom bedre samhandling mellom tjenester, økt kunnskap om samiske forhold og mer kultursensitive helsetilbud. Det ble også pekt på behovet for tidlig innsats, forebyggende arbeid og bedre ivaretakelse av samiske pasienters rettigheter i helse- og omsorgstjenestene.
I en høringsuttalelse og på folkemøtet i Evenskjer ble viktigheten av å ta hensyn til samisk språk og kultur når samiske pasienter blir plassert på sykehjemmene trukket fram. Ønsket var at eldre skal kunne bo på bo- og omsorgssenter i hjembygda, når de ikke kan bo hjemme lengre. Videre ble det foreslått at kommunene har egne avdelinger der de samles samisktalende, og at det skal ansettes personer med samisk kompetanse på de ulike omsorgssentrene.
Både i Saltdal og på Drag ble helsetilbud som er lokalisert nært der folk bor trukket fram som viktig. Om det blir færre tilbud i lokalområdet, vil det føre til økt belastning for de som trenger det mest.
Mánočalbmi-erklæringen framhever målet om likeverdige helsetjenester for den samiske befolkningen. Tjenestene skal ta hensyn til samisk kultur, historie, levesett og språk, og være tilgjengelige for samer uavhengig av bosted, også på tvers av landegrensene. Erklæringen viser videre til oppfølging av Sametingets eldrestrategi (2025), og understreker betydningen av at eldreomsorgen bygger på kunnskap om samiske språk, kultur og livserfaringer.
I høringsuttalelsene og på folkemøtene løftes særlig behovet for språk- og kulturtilpassede helsetjenester, styrket tillit til tjenestene og bedre ivaretakelse av samiske pasienters behov.

Historie, kulturarv og formidling

I valgkretsen er det generelt et behov for å dokumentere, bevare og synliggjøre samisk historie og kulturarv, blant annet gjennom innsamling av historier, kartlegging av kulturminner og styrking av museenes rolle som kunnskaps- og formidlingsinstitusjoner. Flere mener at tilgang til kunnskap om samisk historie og tilstedeværelse, er noe som kan bidra til styrket identitet og tilhørighet, økt forståelse og anerkjennelse, og dermed være en del av det reparerende arbeidet etter fornorskningen.

Historie og dokumentasjon

På flere møter og i flere høringsuttalelser rundt om i valgkretsen ble det fremhevet behov for å samle inn, og synliggjøre historien til de ulike områdene. Spesielt gjelder dette de lokale og samiske historiene. Det ble for eksempel nevnt historiene om trekkveiene mellom innlandet og kysten, og hvordan fornorskningen har blitt gjennomført i lokalområdene. Det ble argumentert for at tiltak som dette vil kunne øke forståelsen om kunnskapen om samisk kultur og historie i de ulike lokalsamfunnene.

I et høringssvar kom et forslag om å lage en historisk tidslinje, hvor aktører i de ulike områdene kan sende inn viktige historiske hendelser. Historiene som kommer inn, må deretter godkjennes av en faglig arbeidsgruppe.

På kaffemøtet på Evenskjer ble det argumentert for at Sametinget bør opprette egne tilskuddsordninger for slektsforskning, da dette er en viktig del av den samiske identiteten. For eksempel foreslås det stipender til dem som driver med slektsforskning. Personen etterspurte at sametinget innføring en ordning for dette.

Árran mente i sitt høringssvar at det er behov for langsiktig og forutsigbar finansiering av dokumentasjons- og forskningsarbeid knyttet til lulesamisk språk, kultur, historie og samfunnsliv. De ønsket å styrke forskningskapasiteten ved institusjonen gjennom faste bevilgninger og flere forskerstillinger, slik at det kan bygges et robust lulesamisk forskningsmiljø med forankring i det lulesamiske samfunnet og med særlig oppmerksomhet på fornorskningens konsekvenser.

Kulturminner

Både på folkemøtet i Saltdal og i Narvik ble det uttrykt et ønske om en større satsning på forskning på kulturminner i området. I området rundt Saltdal er allerede kartlagt tusenvis av kulturminner, men det er et ønske om å kartlegge alle. I Narvik ble det nevnt at man ønsker mer forskning på samisk levevei og tidligere samisk bosetting i Ofoten. Dette vil kunne føre til en styrking av samisk språk og samisk identitet i områdene. Mánočalbmi-erklæringen understreker at samarbeidspartnerne vil arbeide for en kulturminneforvaltning som bygger på samiske perspektiver, kulturuttrykk og tradisjoner. Kulturminnene representerer en viktig forbindelse mellom tidligere, nåværende og framtidige generasjoner. De vitner om bruk av landskap, naturressurser og bosettingsområder gjennom lang tid, og bidrar til å videreføre kunnskap, historie og identitet. Bevaring av kulturminner er derfor viktig for at også kommende generasjoner skal kunne ta del i denne kulturarven. Sametingsrådet vil også vise til sametingsmeldingen Áimmahuššan - Sametingsmelding om samisk kulturminnevern.
Sametingsrådet arbeider for at kulturminneforvaltningen skal være en reell urfolksforvaltning, bygget på samiske perspektiver, kultur og tradisjoner. I dette arbeidet er urfolkskunnskap og lokal samisk kunnskap sentralt, blant annet for å styrke kunnskapen om samisk landskapsbruk, næringsutøvelse, bosettingsmønstre og kulturhistorie. Et eksempel på hvordan arbeidet med lokal medvirkning og kunnskapsbygging gjennomføres i praksis, er kurs i kulturminneregistrering som Sametinget har holdt i samarbeid med lokale lag og foreninger i Vesterålen.
En annen sentral pågående prosess er arbeidet med ny kulturmiljølov. Sametingsrådet arbeider for at den nye loven ivaretar samenes rett til selvbestemmelse i kulturminneforvaltningen, og følger opp Sametingets standpunkter i konsultasjonene om loven. Rådet arbeider også for at samiske perspektiver og interesser synliggjøres i nasjonale styringsdokumenter på kulturminnefeltet.

Museum

I pitesamisk område ble det uttrykt et ønske om et museum som drives av pitesamene selv. Dette av prinsipielle grunner og for å sikre bevaring og formidling av en unik kulturarv. Det foreslås å gi pitesamene en selvstyrt enhet, enten som en egen museumssiida eller en variant med delt ansvar.
I Spansdalen ble det også etterlyst tiltak for å formidle historien i området. Det ble blant annet foreslått et museum på Soløya. I tillegg ble det foreslått en utendørs utstilling i Spansdalen, som lett kan pakkes ned.
Árran skrev i sitt høringssvar at de ser behov for økte ressurser til forvaltning, dokumentasjon og formidling av lulesamisk kulturarv, herunder samlinger, arkiver, foto og tilbakeførte Bååstede-gjenstander. De ønsket også særskilt finansiering til å fornye de faste utstillingene, styrke formidlingen av samlingene og etablere et eget Hans Ragnar Mathisen-galleri, slik at lulesamisk historie, kunst og kultur blir bedre tilgjengelig og formidlet på lulesamiske premisser.
De samiske museene er pilarer i det samiske samfunnet, med viktige samfunnsoppdrag. De tar store samfunnsansvar i sine lokalsamfunn, regionalt og nasjonalt. Mange er mer enn et museum, de er både språksentre, opplæringsinstitusjon og kulturhus. De bedriver forskning, dokumentasjon og formidling, og setter

samfunnsaktuelle tema på dagsorden. Som i andre valgkretser ble det også i Vesthavet valgkrets tatt opp behov om styrking av eksisterende museer og etablering av nye.
Sametingsrådet er kjent med ønsker om et museum i pitesamisk område. Det har over tid vært arbeidet med å finne løsninger for dette. Sametingsrådet er i dialog med aktører i pitesamisk område, og tar med seg innspillet videre.

Kultur

Duodje

Duodje er viktig for identitet, tilhørighet og er kulturbærende. Flere innspill under folkemøtene og i høringssvarene omhandler behov for ulike tilbud innen duodje, særlig behov for kurs, veileder-stilinger og lokaler/verksteder/senter.
På folkemøtet i Drag ble det tatt opp en del utfordringer. Etterspørselen for å få sydd gáppte er større. Det ble fortalt at de som er innad i den frivillige organisasjonen Duodje Nordlánnda begynner å bli sliten.
Flere ønsket en egen duodje-veileder for lulesamisk område og et eget duodjehus på Drag. Man mente at senteret bør tilby kurs, veiledning og opplæring i duodje, samt dokumentere, revitalisere og utvikle tapt kunnskap og tradisjoner om duodje i lulesamisk område.
Flere andre områder ønsket også lokaler for å kunne holde på med duodje. På folkemøtet i Narvik ble det tatt opp at man ønsker å utvide duodjeaktiviteten. Det er likevel behov for et lokale, hvor man kan holde kurs og drive duodje. Vesterålen og omegn sameforening tok i sitt høringssvar opp at de ønsker verksteder for duodje og kystkultur. Her ønsker de å ha faste møter og kurs i tradisjonell kunnskap knyttet til kystkultur, utmark og duodje, tilpasset de som ikke har ubrutte linjer eller eier tradisjonelle drakter/kofter fra før.
I et høringssvar fra Sállto bidumsáme guovdátj Sti, skrev de at lokalkunnskapen om duodje er under press. Grunnen til dette er at mye kunnskap gikk tapt under fornorskningen, og at de få som har den kunnskapen begynner å bli eldre. De etterspurte derfor målrettet arbeid for å dokumentere kunnskapen som fortsatt finnes i pitesamisk område. Samtidig understreket de at et samarbeid på svensk side av grensen vil være viktig i dette arbeidet.
Mánočalbmi-erklæringen omtaler duodje som en helbredende og styrkende kraft i samisk kultur, og en viktig næring og tilleggsnæring i samisk samfunn. Samarbeidspartnerne vil blant annet følge opp pågående prosjekter knyttet til eksempelvis ordninger med duodje veiledere, arbeide med styrket opplæring i duodje med flere ressurser til kurs og fokus på kunnskapsoverføring mellom generasjoner, og flere duodje verksteder der duodje kan læres og utøves. Dette vil også være aktuelt i oppfølgingen fra innspillene i Vesthavet.
Sametingsrådet ønsker å styrke duodje-tilbud i lulesamisk område. I sametingsbudsjettet for 2026 ble det bevilget kr. 500 000 til Duodje-senter i lulesamisk område. Duodje-senteret er under utredning av Árran i dialog med andre lokale duodje-aktører.

Kultur

På folkemøtet i Saltdal ble det påpekt behov for en forutsigbar inntekt for de som jobber med kunst og kultur. Dette fordi det er krevende å jobbe fulltid med formidling av kunst og kultur, og at man ønsker å vise unge at dette er en levevei man kan satse på. Det ble foreslått å koble dette opp mot kulturskolen.
Iinná ja Biras Sámiid Searvi tar opp gjennom deres høringssvar at festivalen Márkomeannu bør styrkes. Det beskrives som en av de viktigste arenaene for markasamisk språk, kultur og identitet i regionen, og når særlig ut til barn og unge.
I Saltdal ble kulturskolen trukket fram som en viktig institusjon for å styrke den samiske kulturen. En person trakk likevel fram at det mangler samisk kompetanse, og etterspør løsninger for å øke kompetansen. Man etterlyste også midler for å kunne hente inn ressurspersoner som kan gi kompetanse i for eksempel joik og duodje.

Sametingsrådet anser kulturskolene som en viktig arena også for oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og vil oppfordre kommunene til å styrke samiske tilbud i kulturskolene. Sametingsrådet har hatt dialog og samarbeid med Kulturskolerådet i forbindelse med utarbeidelsen av ny rammeplan for kulturskolen. Dette resulterte i en rammeplan der samisk innhold og urfolksperspektiv er styrket og ivaretatt. Kulturskolerådet arbeider blant annet med å styrke kommunene i å benytte kulturskolen som en del av det offentlige virkemiddelapparatet for å styrke samisk språk, kultur og identitet.
Mánočalbmi-erklæringen legger vekt på utvikling av kulturinstitusjoner, møteplasser og kulturtilbud der folk bor, som kan bidra til å styrke både tradisjonelle og nye samiske kulturuttrykk. Videre understrekes behovet for å bedre vilkårene for samiske kunstnere, blant annet gjennom flere arbeidsstipend.

Litteratur

Et par høringssvar fremmet ønsker om litteratur som kan brukes til språkopplæring og språkferdigheter, til folk i alle aldre. Et av svarene uttrykker behov for å styrke pite- og lulesamiske forlagsredaksjoner, og at ansatte i disse redaksjonene behersker samisk. Videre etterspørres det ordninger for lokale aktører, slik at de kan få direkte støtte, og ikke kun prosjektbaserte midler.
Et høringssvar foreslo også flere tiltak rettet mot de mindre samiske språkene. Dette kan være gjennom, lesesirkler, samtalegrupper eller lesekurs. Et annet foreslår å øremerke en andel av sametingets litteraturmidler til prosjekter og utgivelser på små samiske språk.
Mánočalbmi-erklæringen framhever behovet for å styrke vilkårene for samiske kunstnere og øke tilgjengeligheten til samisk litteratur, blant annet gjennom satsing på oversettelse og formidling.
Sametinget har siden 2025 hatt en god og konstruktiv dialog med to forlag som arbeider med litteraturproduksjon på lule- og pitesamisk. Dialogen har omfattet skriftlige henvendelser og møter med både administrasjonen og politisk ledelse.
Forlagene har pekt på at prosjektbasert finansiering gir begrenset forutsigbarhet og kan gjøre det vanskelig å bygge kompetanse, ansette språkmedarbeidere og drive langsiktig utviklingsarbeid. Sametinget har orientert om eksisterende søkerbaserte ordninger, og det har vært drøftet om rammetilskudd eller andre mer forutsigbare finansieringsformer kan være aktuelle.
Ordningen med direkte tilskudd til litteraturproduksjon omfatter i dag fem forlag. Den samlede rammen for ordningen er 14,593 millioner kroner i 2026. Ordningen har imidlertid ingen åpen søknadsadgang eller fastsatte kriterier for opptak av nye mottakere. Spørsmålet om utvidelse eller endring av ordningen må derfor vurderes politisk.
Til sammenligning er den søkerbaserte rammen for prosjektstøtte til samisk litteratur 2,85 millioner kroner i 2026. Ett av de aktuelle forlagene har fått innstilt om lag 2,76 millioner kroner til konkrete prosjekter i perioden 2021–2026, men har ikke mottatt fast drifts- eller direktetilskudd.

Kirke og livssyn

Den nye ordningen med egen prest i pite- og lulesamisk kategorialmenighet ble tatt opp som noe positivt på folkemøtet i Saltdal. I Evenskjer ble også kirka takket. Man setter pris på at ulike seremonier blir holdt på samisk, og at man hver søndag kan høre språket. Det var utenkelig før. Man mener at kirka er en viktig bidragsyter i forsoningsarbeidet.
På folkemøtet i Sortland tok sognepresten ordet, og ønsker å vite hvordan de kan bidra. Det ligger i stillingen å bruke samisk språk, og prate om samiske temaer. Allerede gjøres noen tiltak, men de etterlyser derfor noen å kunne samarbeide med, da de føler de mangler kunnskap. Sametingsrådet ser dette som et innspill om behov for kompetanseheving knyttet til forsoningsprosessen.

Møteplasser

Behovet for møteplasser, fellesskap og lokal aktivitet gikk igjen i mange av innspillene. Flere pekte på at samiske møteplasser er viktige arenaer for språk, kultur, kunnskapsoverføring og sosial tilhørighet, og etterlyser både bedre driftsstøtte til eksisterende tilbud og etablering av nye møteplasser. Innspillene omfattet alt fra frivillighet og kulturaktiviteter til lavterskel møteplasser, idrettsanlegg og lokaler som kan bidra til å styrke samiske fellesskap og levende lokalsamfunn.
Flere ganger har Sametinget holdt folkemøter på biblioteker, i forbindelse med den lokale oppfølginga av SFK-rapporten. For mange av de lokale, samiske samfunnene er dette en naturlig og nøytral møteplass, hvor de også blir tatt imot med åpne armer. På folkemøtet i Narvik blir det nevnt at de ikke kun får et lite hjørne av lokalet, men omså hele biblioteket om de trenger det. Her har de fått satt opp en liten lavvo til barna, de kan drive med duodje, selge biđos og arrangere samenes nasjonaldag 6. februar. Det blir beskrevet som en «samisk møteplass». Dette er en observasjon som går igjen i flere samiske lokalsamfunn.
Det ble etterlyst en samisk frivillighetskoordinator i det lulesamiske samfunnet, som har en annen kompetanse og nettverk enn det som er i majoritetssamfunnet. Hábmera suohkan-Hamarøy kommune ba i deres høringsinnspill om at Sametinget gir flerårig støtte til samiske møteplasser, språk- og kulturarenaer og lokale utviklingsprosjekter. Stall Eivik dyreferie sujtto skrev i deres høringssvar at de savner ordninger for grunnfinansiering og forutsigbar støtte til lokale samiske møteplasser.
Árran skrev i sitt høringssvar at forsoningsarbeidet må omfatte eksistensiell helse. Eksistensiell helse handler om mening, identitet, tilhørighet, håp og sammenheng i livet. De foreslo en flerårig satsing på lokale forsoningstiltak og møteplasser i Vesthavet valgkrets, der erfaringer knyttet til fornorskning, språk, identitet og tilhørighet kan bearbeides gjennom dialog, kulturaktiviteter, generasjonsmøter og naturbaserte aktiviteter. Begrunnelsen for dette var at forsoning krever langsiktige prosesser preget av anerkjennelse, relasjonsbygging og gjenoppretting, og at slike tiltak kan bidra til et bredere samfunnsmessig reparasjonsarbeid.
I Spansdalen kom det fram at grendehuset er en naturlig møteplass. Men, man ønsket støtte til selve driften, og det blir påpekt at det ikke fins midler som man kan søke om til dette. Samtidig savnet de flere folk som kan stille opp, spesielt unge folk.
Et høringsinnspill fra lulesamisk område uttrykte et behov for lokaler for håndtering av kjøtt og fisk, hvor de også kan ha kurs i tilberedning. Det er mye kunnskap som holder på å gå tapt når den eldre generasjonen nå er i ferd med å forsvinne. Personen skrev også at man trenger innsamling av kunnskap om hvor man finner forskjellige bær, juobmo, sennagress, fisk etc. i området.
Et annet høringsinnspill fra lulesamisk område ønsket nyskapende møteplasser, der joik og samisk musikk kan revitaliseres. Personen beskrev at på norsk side er dette kulturuttrykk som er viktige, men som også har blitt svekket de siste generasjonene.
Både på Evenskjer og i Sortland ble det etterlyst lavterskle møteplasser. Et sted som gjerne har aviser og litteratur, og hvor man kan gå og vite at man kan møte noen og ta en kaffe.
Mánočalbmi-erklæringen understreker betydningen av sterke samiske møteplasser som arenaer for språk, kultur, identitet og fellesskap. Erklæringen legger vekt på å styrke eksisterende kulturinstitusjoner, festivaler og møteplasser, samtidig som det pekes på behovet for å etablere nye tilbud i områder der slike mangler. Målet er å gi flere mulighet til å ta del i og gjenoppbygge tilknytningen til samisk kultur der de bor. Mange av innspillene peker på behov for nye møteplasser, lokaler for å møtes, og flere kommer med forslag til ulike typer møteplasser de trenger i deres lokalsamfunn. Det er satt av midler i Sametingets budsjett for 2026 til et prosjekt om oppbygging av nye institusjoner i Sápmi. Prosjektet er ved sin oppstart, og vil videreføres i 2027. Prosjektet skal gjennom å kartlegge geografiske og faglige områder det mangler institusjoner i dag utarbeide kriterier for etablering av eventuelt nye institusjoner. Prosjektet skal også identifisere mulige interessenter som kan bidra i arbeidet med etablering av nye institusjoner. Innsikten fra folkemøtene og høringen i Vesthavet valgkrets vil tas med i det videre arbeidet med dette prosjektet.

Mánočalbmi-erklæringen legger også vekt på at frivilligheten i Sápmi kan bidra til å bevare og utvikle kultur og tradisjoner gjennom kurs, aktiviteter og annet engasjement.
Som en del av Sametingets oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, vil Sametingsrådet gjennom sine virkemidler bidra til lokale samiske arrangementer, der formålet er at lokalsamfunnene kan bidra til å reparere sitt forhold til, eller vedlikeholde, lokal samisk kultur i vid forstand.
Sametingsrådet anerkjenner den omfattende innsatsen som frivilligheten, ildsjeler og det samiske sivilsamfunnet bidrar med. Uten frivilligheten ville det vært færre samiske tilbud, aktiviteter og arrangement.
Sametingsrådet er bevisst på at en oppbygging av kulturinstitusjoner og møteplasser vil måtte sees i sammenheng med begrensninger på både menneskelige og økonomiske ressurser i de samiske samfunn. Dette kan medføre at det kan være hensiktsmessig å samarbeide med norske aktører, særlig i områder med få eller ingen samiske tilbud eller møteplasser og arenaer. De kommunale folkebibliotekene kan være eksempler på slike norske samarbeidsaktører, slik eksempelet fra folkemøtet i Narvik viser.

Fotballhall

På Drag ble det både gjennom innspill på folkemøtet og gjennom høringssvar bedt om en innendørs fotballhall. Drag Idrettslag - Ájluovta Valástallamsiebrre skriver i deres høringsbrev at en fotballhall vil kunne styrke lulesamisk tilhørighet, videreutvikle fellesskap på tvers språk, bakgrunn og bosted, og øke bolysten i området. Barn og ungdom fra Drag har opplevd hets på grunn av samisk bakgrunn, manglende tilhørighet og plaging knyttet til Tysfjordsaken.
Videre skriver de at gjennom regelmessig aktivitet vil mennesker bli kjent som lagkamerater, foreldre og frivillige, som videre vil utfordre fordommer og bygge tillit. Idrettslaget ønsker at Sametinget prioriterer fotballhallen som et forsonings- og samfunnsutviklingstiltak, og bidrar med investeringstilskudd sammen med Hábmera suohkan-Hamarøy kommune og Nordland fylkeskommune. I tillegg ber de om at Sametinget styrker eller tilpasser støtteordningene slik at de kan bidra til anlegg og aktiviteter som kombinerer idrett, samisk språk, inkludering og samfunnsutvikling.
Mánočalbmi-erklæringen framhever betydningen av å styrke samisk idrett gjennom gode rammevilkår for idrettstilbud og anlegg i samiske områder, samt å ivareta og videreutvikle tradisjonelle samiske idretter.
Sametingsrådet vurderer at etablering av en fotballhall vil være et prosjekt som krever samarbeid mellom flere aktører.

Næring

Næringsutvikling, arbeidsplasser og bosetting er gjennomgående tema i flere av innspillene. Det ble etterlyst tiltak som kan styrke samiske næringer, sikre grunnlaget for primærnæringene og legge til rette for nye arbeidsplasser og sterke fagmiljøer i lokalsamfunnene. Flere pekte også på behovet for målrettede virkemidler, bedre rammevilkår og investeringer som kan bidra til levende samiske lokalsamfunn og økt tilknytning til språk, kultur og tradisjonell kunnskap
Et innspill fra Drag tok opp ønsket å etablere Måske Sijdda AS. Personen ville at Måske Sijdda skal være et senter og en motor for næringsvirksomhet i Hellemofjorden. Man ser for seg at dette vil kunne bidra til flere bedrifter i området, og bidra til bosetting.
Både i Spansdalen og på Drag ble behovet for flere arbeidsplasser i regionene tatt opp. Man ønsket varige institusjoner og fagmiljø. Dette er viktig for gode miljøer, at man skal føle seg hjemme som samer, og for at ungdommen skal ville bli i områdene.
Et høringsinnspill tok til orde for økonomiske intensiver til å gjenreise primærnæringer. Det ble også pekt på at det er for dyrt og tungvint å drive primærnæring i fjordsamfunnene. Samtidig ønsket personen tilbakeføring av reinmerker som er slettet av samefogden.

Et høringssvar etterlyste støtteordninger som omfatter oppbygging av nødvendig infrastruktur for flere typer næringer.
Hábmera suohkan-Hamarøy kommune nevnte på folkemøtet i Drag og i et høringssvar at hele kommunen bør innlemmes i STN-området. I dag er kun deler av kommunen omfattet, og kommunen mente denne avgrensningen henger igjen etter før kommunesammenslåingen. Videre mente de at dagens ordning forskjellsbehandler mellom virksomheter i kommunen, og gjør det vanskeligere å utvikle en samlet næringsstrategi.
Hábmera suohkan-Hamarøy kommune skrev også i sitt høringssvar at Sametinget bør vurdere hvordan ordningene for Variert næringsliv, samisk reiseliv, kreative næringer og samisk mat, regionalutviklingsprosjekter og duodje kan brukes mer målrettet i lulesamisk område. De mente at det bør legges vekt på små og sårbare fag- og næringsmiljøer, lokale arbeidsplasser, digitalisering, kompetanseheving, tradisjonell kunnskap og virksomheter som bygger på samisk språk og kultur.
Vesterålen og omegn sameforening hadde en rekke forslag til næringsutvikling i sitt område, i sitt høringssvar. De ønsker i hovedsak at Sametinget og staten skal gi mer økonomisk støtte til samiske næringer, entreprenørskap og lokale samiske møteplasser i Vesterålen, med særlig vekt på kystfiske, landbruk, marin næringsutvikling og reindrift. Samtidig ønsker de økte og forutsigbare tilskudd til forsoningstiltak, samiske kultur- og kompetansesentre, samt egne støtteordninger for samisk gründerskap i kystområdene.
Iinná ja Biras Sámiid Searvi ba Sametinget i deres høringssvar om å arbeide for robuste samiske primærnæringer i regionen: sikre beiteareal til jordbruk og reindrift, hindre tap til rovvilt, støtte flere førstegangsinvesteringer i fiskefartøy og styrke etablerings- og investeringstilskuddene i jordbruket.
Mánočalbmi-erklæringen framhever betydningen av samiske næringer som grunnlag for kultur, tradisjoner og bosetting. Særlig trekkes primærnæringene fram som viktige bærere av språk, kunnskap og levemåter. Samtidig understrekes behovet for å utvikle et bredere næringsgrunnlag som kan bidra til sysselsetting og levende lokalsamfunn. Erklæringen legger vekt på å skape nye samiske arbeidsplasser, styrke samisk reiseliv og legge til rette for etablering og næringsutvikling. Sametingsrådet tar innspillet fra Hábmera suohkan-Hamarøy kommune med seg i den videre vurderingen som gjøres i forbindelse med eventuelle endringer av STN-området.

Oppvekst og opplæring

Opplæring, språk og gode læringsarenaer er et gjennomgående tema i mange av innspillene. Flere av høringsinnspillene pekte på at det barnehage- og opplæringstilbudet i valgkretsen er lite og sårbart. Viejega barnehage, en privat lulesamiskspråklig barnehage på Drag, påpekte i sitt høringsinnspill at det kun er Hamarøy kommune innenfor det samiske språkforvaltningsområde som har lulesamisk som hovedspråk, og at muligheten for et samiskspråklig barnehagetilbud er imidlertid i dag avhengig av én enkelt barnehage i kommunen.
Lulesamisk opplæringsforum viste til at lulesamiskspråklige opplæringsmiljøer i praksis kun finnes i Hamarøy kommune. Det betyr at de eksisterende tilbudene har et nasjonalt ansvar, og er svært viktige for sikre utviklingen av lulesamisk språk i framtiden.
Flere pekte på behovet for langsiktig styrking for samisk språk gjennom hele utdanningsløpet, fra barnehage til videregående opplæring, og etterlyser bedre tilgang til samiskspråklige tilbud uavhengig av bosted. Mangel på læremidler, varierende oppfølging av språklige rettigheter og behov for økt kompetanse i sektoren trekkes fram som sentrale utfordringer. Samtidig løftes betydningen av samiske læringsmiljøer, språkarenaer og institusjoner som kan bidra til språkrevitalisering, kunnskapsutvikling og styrking av samisk identitet.
I Spansdalen var det flere som støtter forslaget om et samisk oppvekstsenter, hvor man kan ha barnehage, samisk skole, og eldresenter, i ett. Dette vil kunne skape et samisk miljø og en arena hvor språket kan brukes.
Mánočalbmi-erklæringen legger vekt på at samiske barn og unge skal ha tilgang til samisk språk og kultur gjennom hele utdanningsløpet, fra barnehage til videregående opplæring. Erklæringen framhever behovet for å styrke samiske barnehager, rekrutteringen av samiske lærere og barnehagelærere, og utviklingen av samiskspråklige læremidler. Samarbeidspartene vil utvikle veiledningsordninger for barnehager og skoler, for å

sikre systematisk språkarbeid og sterke språkmodeller i praksis. Videre understrekes betydningen av gode rammer for samiskopplæring, sterkere lese- og skriveopplæring på samiske språk og bedre tilgang til undervisningstilbud, også utenfor forvaltningsområdet. Særskilt oppmerksomhet rettes mot utvikling av læremidler på lule- og sørsamisk.

Barnehage

Viejega AS og Árran lulesamiske senter pekte på behovet for en langsiktig og helhetlig satsing på lulesamisk språk. De ønsket blant annet stabile rammer for samiskspråklige barnehager, styrket rekruttering og kompetanseutvikling, en sammenhengende språkkjede fra barnehage til utdanning, samt langsiktig finansiering av lulesamiske språk- og opplæringstilbud. Begrunnelsen for dette er behovet for å styrke revitaliseringen av lulesamisk språk og møte mangelen på lulesamiskspråklig personell.
I Spansdalen på folkemøtet og på Drag ble det tatt opp at lovverket ikke sikrer barna samisk språkbruk i barnehagen.
På Evenskjer løftet Várdobáiki et ønske om å kunne takke nei til elever som ikke har samisk bakgrunn eller som har ønske om å lære samisk språk. De kan likevel ikke si nei til barn, da de trenger å fylle opp plassene av økonomiske grunner. Derfor ønsker de å kunne takke nei til barn, og likevel kunne drifte barnehagen. Sametingsrådet ser at dette er en utfordring i områder hvor språket er i en særstilling og hvor barnetallet ikke er stor nok for å fylle barnehagen med samiskspråklige barn.
Iinná ja Biras Sámiid Searvi skrev i deres høringssvar at Harstad er den største byen i foreningens virkeområde, men mangler et samisk barnehagetilbud og egne samiske møteplasser. IBSS ber Sametinget bidra til å etablere en samisk barnehage og samiske møteplasser i Harstad by, i samarbeid med kommunen.
Sametingsrådet er kjent med disse utfordringene og er opptatt av å forankre retten til et samisk barnehagetilbud i barnehageloven. Sametingsrådet er derfor fornøyd med at departementet – etter oppfordring fra Sametinget - har nedsatt en ny ekspertgruppe i april 2026, som skal styrke samisk barnehagetilbud. De skal vurdere et bedre og mer tilgjengelig barnehagetilbud, uavhengig av hvor i landet de samiske barna bor.
Hovedmål for barnehagepolitikken i Sametinget er å skape gode oppvekstsvilkår gjennom samisk barnehagetilbud. Det samiske barnehagetilbudet er et av det aller viktigste tiltaket for å styrke bruken av samiske språk, jf. NOU 2016: 18 Hjertespråket. Barnehageloven gir ikke samiske barn rett til et samisk barnehagetilbud, men fastslår kommunens ansvar for å gi samiske barn innenfor forvaltningsområdene et barnehagetilbud som bygger på samisk språk og kultur. For samiske barn utenfor forvaltningsområdene skal kommunen legge til rette for at samiske barn kan få utviklet sitt språk og sin kultur.
Rammeplanen for barnehagen (2017) slår fast at samiske barnehager skal fremme barnas samiskspråklige kompetanse, styrke barnas samiske identitet og videreføre samiske verdier, kultur og tradisjonskunnskap. Rammeplanen er også tydelig på at samiske barnehager skal ha samisk som hovedspråk, noe som forutsetter at personalet i samiske barnehager behersker samisk språk. Barnehager med samiske avdelinger faller under Rammeplanens kategori «andre barnehager med samiske barn», der det forventes at barn skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, og personalet har kjennskap til samisk kultur.
Sametinget fremmet tydelige innspill til myndighetene om situasjonen i samiske barnehager i Meld. St. 13 (2022-2023) Samisk språk, kultur og samfunnsliv - Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning. I kapittel 2.1.6 presenterer meldingen Sametingets vurderinger av utviklingen i barnehagesektoren og hvilke utfordringer som preger feltet.

Grunn- og videregående opplæring

Ájluovta skåvllå-Drag skole ønsket i sitt høringssvar at sametinget bør bidra til varig finansiering av fjernundervisning, samlinger, hospitering og reisestøtte. Videre ønsket de støtte til rekruttering, videreutdanning og arbeidsvilkår for lulesamiskspråklige lærere i barnehage og skole, og at det skal bidras til lov- og regelverksendringer som gjør det mulig å gi barn utenfor kommunen tilgang til opplæring på lulesamisk.

Bárru Giellabáiki etterlyste på folkemøtet i Sortland en oversikt over barn og ungdom som har samiskundervisning i området, for å kunne arrangere Giellabeassi. De opplever at skolene ikke svarer, og ønsker å kunne samle alle elevene et par ganger i året.
I Spansdalen ble det trukket opp utfordringer med den videregående opplæringa. Ofte er den ikke tilpasset nivået for elevene, og de som tar samisk må ha fjernundervisning. Sametinget er klar over denne utfordringen som er spesielt gjeldende i videregående opplæring, og er i dialog med Kunnskapsdepartementet om å evaluere tilskuddsordningen til samiskopplæringen. I Spansdalen ble det også påpekt at det bør være en ressursskole i området. Sametinget er dialog med fylkeskommunen om dette. Sametingsrådet registrerer at det er økende interesse fra skoler om å bli ressurs- og profilskoler, og er positiv til denne utviklingen.
Det ble løftet fram utfordringer knyttet til elever med undervisning i samisk som har behov for ekstra oppfølging eller spesialpedagogisk støtte i enkelte fag. Det ble påpekt at samisktimene i noen tilfeller ble brukt til andre timer, noe som medfører at elevene går glipp av deler av den samiske opplæringen de har rett til. Dette kan medføre store konsekvenser for den enkelte ved at både språkutviklingen og tilgangen til samisk språk og kultur i undervisninger svekkes. Dette synliggjør et behov for å sikre at elever ikke settes i en situasjon der støtte i ett fag må prioriteres på bekostning av retten til samiskopplæring, og at skolene legger til rette for løsninger som ivaretar begge behovene samtidig.
I høringssvarene og på folkemøtene kom det fram behov for et tydeligere rettslig vern som sikrer at retten til samisk opplæring oppfylles på lik linje i alle kommuner, uavhengig av bosted. I dag er kunnskapen om rettigheter varierende, og praksis ulik fra kommune til kommune. Dette skaper ulik tilgang til opplæring og legger et stort ansvar på den enkelte familie. Derfor ønsker man en egen rådgivertjeneste for elever som mottar, eller ønsker å motta, fjernundervisning på samisk. Samtidig etterlyser man gode og forutsigbare økonomiske rammer for hospitering. I Mánočálbmi erklæringen ønsker samarbeidspartnerne å gjennomføre en helhetlig gjennomgang av fjernundervisningen, og sikre en lovfestet rett til hospitering.

Lulesamisk profil- og ressursskole

I sitt høringsinnspill, viste Hábmera suohkan-Hamarøy kommune og lulesamisk opplæringsforum til at Ájluovta skåvllå/Drag skole er vedtatt som lulesamisk profil- og ressursskole. Skolen er i dag den eneste skolen i Norge med et lulesamisk førstespråklig opplæringsløp, der alle fag kan undervises i på lulesamisk. Innspillet vektlegger at skolen dermed er en sentral nasjonal språkressurs for lulesamisk opplæring og har en funksjon som går utover kommunens egen skole.
Hábmera suohkan-Hamarøy kommune skriver videre at kommunens strategi for 2026–2028 legger opp til at skolen skal utvikles som et levende sentrum for lulesamisk språk og kultur og som et nasjonalt knutepunkt. Dette omfatter blant annet innebærer å bidra med støtte samarbeid mellom eksisterende aktører som har en rolle innenfor lulesamisk oppvekst- og opplæring, prioritere utviklingen av lulesamiske læremidler, støtte rekruttering, kompetanseheving og arbeidsvilkår for samiske lærere, og bidra til en lov- og regelverksendring som gjør det mulig å gi barn utenfor kommunen tilgang til opplæring på lulesamisk.
Sametingsrådet mener dette må sees i sammenheng med høringsinnspillet fra Viejega barnehage, den eneste barnehagen med lulesamisk som hovedspråk, og i sammenheng med den samlede lulesamiske utdanningskjeden knyttet til Ájluovta skåvlå og Nuortta-Sálto juorkkaskåvllå. Viejega barnehage utgjør en viktig del av rekrutteringsgrunnlaget til Ájluovta skåvllå/Drag skole og bidrar til kontinuitet i barns lulesamiske språk- og kulturutvikling. Sammen spiller barnehagen, Ájluovta skåvlå og Nuortta-Sálto juorkkaskåvllå en sentral rolle i arbeidet med å sikre rekruttering til oppbygging av lulesamisk språkkompetanse og høyere utdanning..
Dette må også ses i lys av de føringene som trekkes opp i Meld. St. 13 (2022-2023) Samisk språk, kultur og samfunnsliv - Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning, hvor regjeringen understreker betydningen av sammenhengende utdanningsløp og behovet for økt rekruttering til samiskspråklige utdanningstilbud på alle nivåer. Meldingen peker på at rekruttering til samisk barnehage, skole og høyere utdanning er avgjørende for å styrke og videreføre de samiske språkene.

Læremiddelutvikling

Árran og Hábmera suohkan-Hamarøy kommune skrev i sine høringssvar et stort behov for en langsiktig satsing på lulesamiske læremidler, ettersom mangelen på læremidler på lulesamisk svekker kvaliteten og forutsigbarheten i opplæringen. Árran peker på at lærere i dag i stor grad må utvikle og tilpasse undervisningsmateriell selv, og mener derfor at finansieringen og organiseringen av læremiddelproduksjonen må styrkes for å sikre systematisk utvikling, kvalitetssikring og tilgjengeliggjøring av læremidler for både grunnskolen og videregående opplæring. Hábmera suohkan-Hamarøy kommune ønske støtte til utvikling av lulesamiske læremidler, digitale ressurser og fagterminologi

Tilgangen på gode og relevante læremidler er en vedvarende utfordring i samiskspråklig opplæring. Flere mener det er et behov for å etablere et eget samisk kulturfond for litteratur, som sikrer utvikling, innkjøp og distribusjon av samiskspråklige bøker til skoler og barnehager. En slik ordning vil være avgjørende for å styrke språk, identitet og leselyst blant samiske barn og unge, og samtidig bidra til å avlaste lærerne og heve kvaliteten i opplæringen. Et av tiltakene i Mánočálbmi-erklæringen er å lovfeste retten til samiske læremidler og følge opp strategiplanen for samiskspråklig læremiddelutvikling (2025-2028).

Samtidig er det de siste årene gjennomført flere tiltak som oppfølging av strategiplanen for samiskspråklig læremiddelutvikling. Sametingsrådet fulgte i 2023 opp tiltaket fra forrige handlingsplan om å øke satsene for forfatterhonorar til utviklere av lule- og sørsamiske læremidler. I regelverket for 2026 er satsene økt ytterligere. Sametinget har også prioritert flere fagområder innen lulesamisk læremiddelutvikling og igangsatt en rammeavtale for innkjøp av trykte læremidler på lulesamisk. Tiltakene bidrar til å styrke produksjonen, kvaliteten og tilgjengeligheten av samiskspråklige læremidler.

Rekruttering og kompetanseheving

Innspillene fra folkemøtene og høringsuttalelser peker samlet på et betydelig behov for å styrke kunnskap, veiledning og støtte knyttet til samisk språk, kultur og rettigheter. Det ble etterlyst opplæring til å møte personer som ønsker å ta tilbake samisk språk og identitet, samtidig som det er behov for økt kompetanse i offentlige tjenester, barnehager og skoler. Innspillene viser også behov for tydeligere informasjon om rettigheter, bedre tilgang til ressurspersoner og et mer systematisk arbeid for å formidle kunnskap om samisk historie, kultur og fornorskningspolitikk, både lokalt og regionalt.

På folkemøtene i Saltdal, i Narvik og Sortland ble det etterlyst løsninger for at samer som prøver å «ta det samiske tilbake», og som oppsøker hjelp til dette, skal bli godt tatt imot. Man savnet kunnskap om hva man skal gjøre og si i møte med disse personene, og vil ha kompetanseheving for de som sitter i førstelinje. Samtidig ønsket man mer informasjon til de som ønsker å ta det samiske tilbake, og hvor man kan gå for å starte denne prosessen.

I en høringsuttalelse ble det uttrykt et behov for en ombudsperson for samiske barn i barnehage og skole som ikke får samiskundervisning. Lovverket blir ofte mistolket, som igjen fører til at barna ikke får undervisning på samisk. For foresatte er dette tid- og ressurskrevende, og man ønsker derfor en person som kan ta dialogen med rektor eller styrer. På folkemøtet i Sortland ble det også etterlyst at informasjonen om rettigheter kommer fram til skolene.

Sametingsrådet følger opp et av forslagene fra NOU 2016:18 Hjertespråket om å opprette et samisk språkombud og har nå et forprosjekt på etableringen av et samisk språkombud. Språkombudet vil kunne sørge for at den samiske befolkningen får sine språklige rettigheter oppfylt, samt kunne gi veiledning til enkeltpersoner, kommunale og offentlige organer.

Vesterålen og omegn sameforening ønsket en samisk ressurs for skoler og barnehager i regionen som er sterk og synlig utenom samisk språkuke og 6.februar.

På folkemøtet i Saltdal ble det tatt opp at man ønsker en konkret plan for hvordan man skal lære om fornorskningspolitikken og generelt om samisk kultur i opplæringa. Flere på folkemøtet i Sortland peker også på

at det er for dårlig undervisning om det samiske, og at det ofte er «den tradisjonelle historien om samer fra Finnmark». Mange kjenner derfor ikke til den samiske historien i Vesterålen.
Styrking av kompetansen til språkarbeidere ble tatt opp i et høringssvar. Det foreslås at dette kan gjøres ved å gi mer støtte slik at institusjoner og bedrifter kan ansette flere, eller ved å støtte språkarbeidere slik at de kan bruke deler av arbeidstiden til formell utdanning eller annen kompetanseutvikling. Samtidig ønsket man flere møteplasser for språkarbeidere, hvor man kan dele ideer og utfordringer med hverandre.
I flere høringsuttalelser ble det uttrykt behov for kompetanseheving av offentlige administrasjoner. Det ble argumentert for at det bør være obligatorisk å få kunnskap om samisk tankesett, samfunnsstruktur, kulturutøvelse og bruksområde. Dette handler ikke kun om samisk kultur på et overordnet nivå, men også samisk kultur og historie i de lokale områdene.

Samehets og konflikt

På folkemøtene, kaffemøtene og i høringsuttalelsene fortalte flere historier om hets, fordommer og konflikter. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport har et eget delkapittel om skolen som arena for fornorskning i Lavangen kommune. Rapporten beskriver hvordan fornorskningspolitikken bidro til å forme majoritetsbefolkningens holdninger til samer, og hvordan denne politikken fikk konsekvenser både for enkeltpersoner og lokalsamfunn. Nedvurdering, diskriminering samt psykiske og fysiske overgrep trekkes fram som følger av fornorskningen. I skolen foregikk mobbing og trakassering fra lærere og elever i mange former.
På kaffemøtet i Ruŋgu/Spansdalen fortalte flere om episoder om samehets, og om det å bli sett på som mindreverdige innad i det samiske samfunnet. Flere trakk også kommunen fram som en viktig aktør i forsoningsarbeidet. Det at Lavangen kommune formelt har bedt om unnskyldning for fornorskningen, og at de har ansatt to personer som skal jobbe med ulike prosjekter, har stor betydning for flere. Videre blir det fortalt at det har vært en styrke i oppveksten å være del av et samisk miljø.
På folkemøtet i Drag ble det nevnt at barn har opplevd rasisme på fotballbanen, i form av hets. Man pekte på viktigheten av synliggjøring av samisk språk og kultur. Et tiltak som ble trukket fram som positivt, er at det flagges med både samiske og norske flagg i gatene, og at det skiltes på samisk.
I Drag ble konflikter og maktkamper internt i det lulesamiske samfunnet trukket fram som en utfordring. Lateral vold ble fremmet som en forklaring på konfliktene. Konfliktene som oppstår omhandler for eksempel hvem som har makt, hvem som er «mest ekte» same, hvilken dialekt som er finest og hvem som kan mest om tradisjonell kunnskap. Et ønske var at Sametinget skal se nærmere på hvordan man kan styrke det samiske samfunnet internt.
Mánočalbmi-erklæringen legger vekt på oadjebas Sápmi – Et trygt Sápmi for alle. Samarbeidspartene ønsker trygge og gode samfunn i Sápmi, uten diskriminering, hets, vold og overgrep. Sametinget har utarbeidet en handlingsplan mot samehets og diskriminering i samarbeid med regjeringen, kalt “Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025-2030".
Dette bygger videre på Sametingets etablerte politikk for likestilling og mangfold, blant annet gjennom sametingsmeldingen Sábme jállu. Meldingen peker ut hatytringer og hatkriminalitet mot samer som et eget innsatsområde, med mål om et samisk samfunn uten hatytringer og hatkriminalitet.
Som en oppfølging av Sábme jállu vedtok Sametinget enstemmig Handlingsplan mot samehets i 2022. Handlingsplanen inneholder 17 tiltak som Sametinget skulle arbeide med frem mot 2025, både tiltak Sametinget selv kunne gjennomføre, tiltak som krevde samarbeid med andre aktører, og tiltak som forutsatte oppfølging fra nasjonale myndigheter. Et konkret resultat av handlingsplanen er samehets.no, som Sametinget har utviklet i samarbeid med Politidirektoratet. Nettsiden gir veiledning om hvordan personer som opplever samehets kan rapportere og anmelde hendelser.

Handlingsplanens virkeperiode gikk ut ved utgangen av 2025. I 2026 er gjennomføringen av planen og den videre oppfølgingen satt på Sametingets politiske dagsorden, med sikte på å videreføre og utvikle arbeidet mot samehets.

Samisk demokrati

I denne valgkretsen var demokrati og likeverd et gjennomgående tema. Flere ønsket at deres samiske områder skal være bedre representert i det samiske samfunnet, og ønsket tiltak for å få til dette.
I lulesamisk og pitesamisk område ønsket flere representasjon fra deres lokalsamfunn. Det ble pekt på at Sametingets legitimitet og kraft ligger i at man kan si at man representerer hele den samiske befolkningen. På kaffemøtet i Evenskjer ble det også trukket frem at dagens valgordning er et demokratisk problem og til hinder for forsoning innad i det samiske samfunnet. Man ønsket derfor en valgordning som sikrer representasjon.
På folkemøtet i Saltdal påpekte en person at det er vanskelig for de med pitesamisk tilhørighet å få registrert seg inn Sametingets valgmanntall. I folketellingene i området ble det ikke registrert hvem som hadde samisk som hjemmespråk. Mange må tilbake til tippoldeforeldre for å se hvem som hadde samisk som hjemmespråk. Derfor er det flere som ikke oppfyller dagens kriterier for registrering i valgmanntallet.
En høringsuttalelse pekte på behovet for å utvikle språklig demokrati. De pekte på eksemplet at Sametinget oppnevner representanter til Giellagáldus lulesamiske normeringsorgan, hvor de mener at lokalsamfunnene eller institusjonene i det lulesamiske området ikke deltar i oppnevnelsen annet enn å foreslå kandidater for Sametinget. De ønsker at man for å sikre reell selvbestemmelse, undersøker om ordningen kan demokratiseres ytterligere, for eksempel ved at institusjonene selv får oppnevne representanter direkte.
I det lulesamiske området ble det uttrykt behov for at lulesamiske kvinner gis mer plass. Flere har opplevd at mennene stort sett snakker på vegne av det lulesamiske samfunnet. Dette gjør at likestillingen mellom kjønnene blir skjev.
Mánočalbmi- erklæringen legger vekt på å styrke det samiske demokratiet gjennom bedre representasjon og bredere deltakelse. Erklæringen varsler både en helhetlig gjennomgang av Sametingets valgordning og opprettelsen av et demokratiutvalg som skal se på partifinansiering og deltakelse i det samiske demokratiet, med mål om å sikre et mer representativt og mangfoldig Sameting. I tråd med erklæringen er det satt i gang arbeid gjennom Valgordningsutvalget og Demokratiutvalget.
Sametingets plenum vedtok 12. mars 2026 å nedsette Fagutvalg for revisjon av Sametingets valgordning (Valgordningsutvalget). Dette er et utvalg som allerede innen 1. august 2027 skal levere en rapport hvor de vurderer endringer i lov og forskrifter som berører sametingsvalget. Utvalget skal foreta en helhetlig og uavhengig gjennomgang av Sametingets valgordning, med sikte på å vurdere om dagens ordning sikrer reell demokratisk representasjon, geografisk balanse og legitimitet i hele det samiske samfunnet. Utvalget skal særlig vurdere om utviklingen i valgordningen bidrar til strukturell svekkelse av enkelte samiske områder og språkgrupper, og hvilke demokratiske konsekvenser dette har.
På det samme plenumsmøtet 12. mars vedtok Sametingets plenum Sametingets demokratiutvalg som skal gjennomføre en samlet og uavhengig utredning av maktstrukturer og forhold som påvirker Sametingets og de samiske samfunns effektive deltakelse i demokratiske prosesser. Utvalget skal se på forhold som påvirker tillit, legitimitet og oppslutning om det samiske demokratiet, herunder valgdeltakelse, representativitet og opplevd inkludering. Utvalget skal levere fire delrapporter og en overbygning som inneholder en oppsummerende analyse. Arbeidet skal bidra til kunnskapsutvikling, men også legge til rette for løpende offentlig samtale og demokratisk refleksjon i samfunnet gjennom hele utvalgsperioden. Utvalget skal ikke være en beslutningsarena, men kan legge til rette for at ulike deler av det samiske samfunnet kommer til orde gjennom åpne og inkluderende prosesser.

Språk

Flere høringssvar pekte på at språkforvaltningskommuner og samiske språkområder må få sterkere rammer og større ansvar i arbeidet med språkrevitalisering. Det ble etterlyst tiltak som styrker samiske barnehage- og opplæringstilbud, synliggjør samiske språk i kommunal forvaltning og sikrer at kommunene har tilstrekkelige ressurser til å oppfylle språkrettighetene i praksis. Flere høringsinstanser ønsket også at Sametinget arbeider for at flere kommuner innlemmes i forvaltningsområdet for samiske språk, eller får styrkede forpliktelser og virkemidler for å fremme samiske språk gjennom tjenester, møteplasser og kommunale planer.
På folkemøtet i Saltdal ble det uttrykt glede over at kommunen innlemmes i språkforvaltningsområdet. Samtidig ble det løftet fram et ønske om at pitesamisk skal anerkjennes som et offisielt språk og gis større synlighet i samfunnet.
I et høringsinnspill fra Sállto bidumsáme guovdátj, ble det foreslått at de får et tydelig ansvar for å koordinere revitaliseringen av pitesamisk på norsk side. Innspillet pekte også på behovet for økte og mer forutsigbare bevilgninger, flere faste språkstillinger og et tettere samarbeid med pitesamiske miljøer i Sverige for å styrke språkopplæring, språkarenaer og utvikling av læremidler.
På folkemøtet i Spansdalen var det en person som fortalte om at bruk av samisk språk har hatt en negativ utvikling i området. Før pratet mange samisk, mens nå snakker kanskje kun halvparten samisk. Flere foreslår språkbad som et tiltak. Det ble også nevnt at man ønsker flere lokale dialektord inn i språklige hjelpemidler.
På kaffemøtet i Evenskjer ble det tatt opp et ønske om å kunne skrive på sin egen dialekt, og ikke måtte forholde seg til normert samisk. Det dras fram et eksempel om et prosjekt, fotefar mot nord. Der er de pålagt å bruke davás om nord, som er vest for dem. Nuorta er ordet for nord for dem.
Et høringssvar foreslo lovfestet rett for enkeltmennesker til å reetablere sitt samiske språk. Samer og familiemedlemmer som ønsker å styrke samisk i sitt familienettverk, burde ha rett til å ta del i ordninger som ligner retten til individuell plan innen helsesektoren.
Árran julevsáme guovdásj skrev i deres høringssvar at det må sikres digitale publiseringsrettigheter til og utgivelse av lulesamiske ordbøker. Videre skrev de at det på litt sikt er det behov for trykking av ordboka i bokform. En tilgjengelig lulesamisk digital ordbok er grunnleggende språklig infrastruktur for opplæring, språkarbeid og revitalisering. De ønsket også at lulesamisk grammatikk må gjøres tilgjengelig både digitalt og i bokform, som et nødvendig verktøy for opplæring, språkarbeid, læremiddelutvikling, språkteknologi og revitalisering.
I et høringssvar fra Lulesamisk opplæringsforum, skrev de at Sametinget må sikre likeverdig behandling av alle samiske språk og styrke tilskuddsordningene for lulesamisk språk og opplæring. De ønsket også økt og langsiktig finansiering til de lulesamiske opplæringsmiljøene i Hamarøy, slik at de kan ivareta et nasjonalt ansvar for språkopplæring og revitalisering av lulesamisk.

Språkkurs

Flere høringssvar og flere innspill etterlyser flere språkkurs for nybegynnere, med lav terskel for deltakelse. Et par høringssvar etterlyser flere digitale språkkurs. Gjerne også kurs som foregår på deltid, slik at personer i jobb har mulighet til å kunne ta kurs. Noen ønsker også nybegynnerkurs for foreldre med barn som lærer samisk språk. Et annet høringssvar igjen foreslår en egen app for å kunne lære seg lulesamisk.
Under kapittelet “samisk gjenreising” i skriver Mánočalbmi-erklæringen at samarbeidspartnerne arbeide for at alle som ønsker det skal få mulighet til å ta tilbake språk og kultur, uavhengig av livssituasjon, bosted og alder. Som en del av dette ønsker de å gjøre voksenopplæring i samisk språk og kultur mer tilgjengelig, blant annet gjennom arbeidslivsrettede opplæringsløp og studiepoenggivende kurs.

Skilting på samisk

Både på folkemøtet og i høringsinnspillet fra Sállto bidumsáme guovdátj ble det etterlyst pitesamiske stedsnavn på skilt, kart og i offentlige registre. Innspillene framhevet at økt synliggjøring av pitesamisk språk og stedsnavn er viktig for språkets status, kunnskapen om språket og det videre revitaliseringsarbeidet.

Det nevnes også i høringssvarene at stedsnavnsloven ikke omfatter pitesamisk, og med det kan ikke pitesamiske stedsnavn tas i bruk på skilt, det oppleves vanskelig når språket ikke anerkjennes. Sametingsrådet er kjent med denne viktige saken og har våren 2025 sendt et forslag til Kultur- og likestillingsdepartementet om ny ordlyd i stedsnavnsforskriften, der alle de seks samiske språkene i Norge, skoltesamisk, nordsamisk, lulesamisk, pitesamisk, umesamisk og sørsamisk skal omfattes av stedsnavnsforskriften. Kultur- og likestillingsdepartementet er i gang med å endre stedsnavnsforskriften, forskriftsforslaget skal ut på høring i nærmeste fremtid.

Vesterålen og omegn sameforening skrev i sitt høringssvar at de ønsker en opptrapping av prosjekter for å registrere, godkjenne og skilte samiske parallellstedsnavn i Vesterålen. De ønsket samtidig at flere samiske navn skal registreres i kartverket.

I Narvik kom det fram flere ønsker om at kommunen skal bli med i språkforvaltningsområdet. Man hadde tidligere forsøkt på dette, men mislyktes å få det gjennom politisk. En person nevnte at synliggjøring av det samiske er viktig, og legger fram et forslag om samiske skilt.

I et høringssvar ble det foreslått at bussruter, skilting, informasjon om beredskap, menyer på kafeer og lignende burde være tilgjengelige på samisk. Personen argumenterte for at det vil gjøre det enklere for at samisk skal bli et hverdagsspråk.

Språksenter

På folkemøtet i Narvik var interessen for språkkurs stor. Kommunen er stor, og dekker flere samiske bygder. Flere har derfor lang reisevei om de ønsker å lære seg samisk, og må reise til enten Målselv, Evenskjer eller til Drag. Det ble foreslått etablering av et språksenter i kommunen. Gjennom innspill fra Várdobáiki på kaffemøtet i Evenskjer og fra linná ja Biras Sámiid Searvi / Hinnøy og Omegn Sameforening gjennom et høringssvar, foreslo de samme satelittløsning som fins med Bárru. Bárru er forankret lokalt og institusjonalisert som et språkkontor i regionen under paraplyen Várdobáiki språksenter. De foreslo derfor at Narvik kommer inn som en ny språksatelitt.

Vesterålen og omegn sameforening tok opp på folkemøtet og i et høringssvar at de ønsker at Bárru giellabáiki skal være en egen institusjon, og ikke være under paraplyen Várdobáiki slik det er i dag. Dette er for å kunne styre språksenteret etter lokale premisser, og for å kunne ta selvstendige avgjørelser. De ønsket å videreutvikle språksenteret, og gjøre det om til et bemannet møtested, med tilgang på litteratur, og hvor det også bør være et eget lånekontor. På folkemøtet i Sortland nevnte likevel Bárru giellabáiki selv at de ser for seg et tettere samarbeid med Várdobáiki.

I høringssvarene kom det også fram behov for at både språksentrene Várdobáiki og Árran trenger å styrkes. Dette for å kunne nå ut til flere som ønsker å lære seg språket, og flere språkbrukere, og for å generelt utvide driften sin.

Mánočalbmi-erklæringen legger stor vekt på å styrke de samiske språkene gjennom utdanning, språksentre og andre språkfaglige institusjoner. Samiske språk skal ikke bare bevares, men utvikles som levende, tilgjengelige og framtidsrettede språk for hele det samiske samfunnet. Alle samer skal ha tilgang på språkarenaer, samiske tjenestetilbud og muligheter til å lære og bruke eget språk. Samarbeidspartene ønsker å arbeide med at det finnes samisk undervisningstilbud på alle nivåer og styrke og etablere flere språksenteret.

Særlig framheves behovet for å styrke infrastrukturen for lulesamisk, blant annet gjennom institusjoner, utdanning og tilgjengelige læringsarenaer. Samarbeidspartene ønsker å bidra til å løfte fram og institusjonalisere viktige språkressurser, slik at kunnskapen ikke blir liggende på skuldrene til enkeltpersoner alene. Arbeidet med

lulesamiske ordbøker er et eksempel på tiltak som må støttes for å sikre språkene en framtid som levende og tilgjengelige for kommende generasjoner.
Erklæringen peker også på behovet for særskilte tiltak for pitesamisk. Samarbeidspartnerne vil arbeide for at Stortinget anerkjenner pite-, ume- og skoltesamisk som offisielle språk i Norge, slik Sametinget allerede har gjort. Videre understrekes betydningen av å sikre langsiktig oppfølging av språkressurser og språkkompetanse, slik at de samiske språkene kan videreføres og utvikles som levende språk også i framtiden.

Sametingrådets innstilling

Gjennom folkemøter og skriftlig høring har Sametinget avdekket behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak som en del av reparasjonsarbeidet etter fornorskningen i Vesthavet valgkrets. Særlig behovet for å revitalisere og styrke lokal samisk kultur, identitet, næring og dialekter er fremtredende. Det samme er ønsket om dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av lokal samisk historie og lokal fornorskningshistorie. I Vesthavet valgkrets ble også utfordringer knyttet til representasjon i det samiske demokratiet tatt opp. I tillegg ble samehets og interne konflikter løftet opp som aktuelle temaer Sametinget bør sette fokus på.

Det er viktig å se alle sakene knyttet til regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport i sammenheng. Mange av de samme temaene går igjen i innspillene og forslagene til tiltak. I denne saken er det fokus på de tilbakemeldinger som berører Vesthavet valgkrets.

Dette er en valgkrets hvor lokalsamfunnene har ulikt utgangspunkt for igangsetting av reparerende tiltak. Dette gjør at tilbakemeldingene på folkemøtene og kaffemøtene, og i den skriftlige høringen viser at det innenfor valgkretsen er ulike behov. Denne saken vil ikke kunne løse alle utfordringer, men prosessen gir et godt bilde av hva som kan være mulig for Sametinget å bidra med, både på kort og lang sikt. Tilbakemeldingene vil også kunne være gode kilder for prosesser knyttet opp mot ulike fagfelt i det videre arbeidet.

Sametinget ønsker å ta en aktiv rolle for å styrke samisk språk, kultur, næring og identitet i Vesthavet valgkrets fremover. Sametinget ønsker både å fremme konkrete tiltak, og vurdere langsiktige og forutsigbare rammer i dette arbeidet.

Areal og rettigheter

Sametinget vil arbeide for gode ordninger for rettshjelp, herunder også økonomiske støtteordninger som gjør det mulig å fremme prinsipielle saker. Sametinget vil i den sammenheng arbeide for at samer skal har tilgang til rettshjelp med samisk språk- og kulturforståelse.

Lovfestingen av konsultasjoner i sameloven har styrket våre rettigheter, men konsultasjoner må også fungere lokalt. Sametinget vil derfor bidra til gode rammevilkår til rettighetshavere for å sikre reell bruk av konsultasjonsretten.

Sametinget arbeider for oppfølging av Samerettsutvalget II (NOU 2007:13) og for at det etableres ordninger for kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter til land, vann og naturressurser i samiske områder sør for Finnmark.

I påvente av en slik rettighetsavklaring er det samtidig viktig å sikre kunnskap om samisk bruk av land og vann og lokale rettsoppfatninger før denne kunnskapen går tapt. Sametinget vil vurdere behovet for systematisk dokumentasjon av slik bruk og kunnskap, og eventuelt vurdere egnede tiltak og modeller for dette arbeidet. Dokumentasjonen bør innhentes og systematiseres på en måte som gjør at den kan ha verdi i framtidige rettighetsavklaringer.

Duodje

Sametinget vil arbeide med å styrke opplæringen i duodje med flere ressurser til kurs, veiledning og fokus på kunnskapsoverføring mellom generasjonene. Målet er å få flere duodjeverksted og tilrettelagte møteplasser der duodje kan læres og utøves. Sametinget vil vurdere tiltak og kriterier som kan møte dette behovet på en bedre måte.

Helse, velferd og omsorg

Sametinget er enig i at det er behov for språk- og kulturkompetanse i helsesektoren og at dette er et viktig prinsipp for de som skal tjenestegjøre innenfor helse- og sosialsektoren i Sápmi. Dette gjelder allerede ansatte innenfor sektoren, men det er også viktig å ha tiltak for rekruttering av helsepersonell med samisk språk- og kulturforståelse. Sametinget har i dag en rekke virkemidler som har fokus på dette. De tilbakemeldingene som kommer gjennom prosessene med folkemøter og høringer i valgkretsene vil være viktig i vurdering av prioriteringene for disse virkemidlene.

Sametinget ser det som svært viktig at oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport også fører til konkrete endringer i helse- og omsorgstjenestene. Dette er perspektiver Sametinget har løftet fram i flere sammenhenger.

Å gjenoppbygge tillit forutsetter at samiske pasienter og brukere opplever å bli møtt med respekt for sitt språk, sin kultur og sin historie. Sametinget har derfor understreket behovet for systematisk arbeid med å styrke språk- og kulturkompetansen, forebygge diskriminering og sikre at helse- og omsorgstjenestene ivaretar samiske pasienters rettigheter.

Sametinget legger til grunn at samer som urfolk har rett til gode og likeverdige helsetjenester tilpasset deres språklige og kulturelle bakgrunn. Likeverdige tjenester betyr ikke nødvendigvis identiske tjenester. Likeverdighet innebærer reell tilgang til tjenester av like god kvalitet, uavhengig av språk, kultur og bosted.

Likeverdige tjenester forutsetter at samiske pasienter kan møte tjenester som er språklig og kulturelt tilpasset. Samisk språk- og kulturkompetanse må forstås som en del av faglig kvalitet og pasientsikkerhet, ikke som tilleggskompetanse. Tolketjenester er nødvendige, men kan ikke erstatte behovet for samisktalende helsepersonell og samiskspråklige behandlingstilbud.

Sametinget har en samarbeidsavtale med Helse Nord RHF, som er et viktig grunnlag for dialog og samarbeid om utviklingen av likeverdige spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen. Det pågår også et arbeid med å etablere en nasjonal samisk tolketjeneste i spesialisthelsetjenesten, som skal omfatte nord-, lule- og sørsamisk.

Knappheten på helsepersonell gjør dette særlig utfordrende. Samiske fagmiljøer er ofte små, og når sentral kompetanse forsvinner vil dette få store konsekvenser for tjenesten, for kvalitet i tjenesten og fagutvikling. Sametinget har løftet dette fram for Helse nord at de må derfor arbeide langsiktig med rekruttering, stabilisering og utvikling av samisktalende helsepersonell og samiske fagmiljøer.

God samhandling mellom kommunale helse- og omsorgstjenester og spesialisthelsetjenesten er særlig viktig for samiske pasienter. Språk- og kulturkompetanse må ivaretas på tvers av tjenestenivåene. Manglende informasjonsflyt, uklare ansvarsforhold eller manglende samisk kompetanse i ett ledd kan svekke hele pasientforløpet.

Sametinget har gitt innspill på regional utviklingsplan for helse nord at Helse Nord bør styrke samarbeidet med kommunene om sammenhengende og språklig og kulturelt tilpassede pasientforløp. Samhandlingen må samtidig ta høyde for at kommunene har ulike forutsetninger for å tilby samiskspråklige og kulturtilpassede tjenester.

Sametinget mener at arbeidet med å utvikle likeverdige helse- og omsorgstjenester må være langsiktig og forpliktende, med tydelig ansvar på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå. Dette er en sentral del av arbeidet med å gjenoppbygge tillit og sikre at konsekvensene av fornorskningspolitikken følges opp gjennom konkrete forbedringer i tjenestene.

Historie, kulturarv og formidling

Museer

Sametinget anser samiske museer som pilarer i det samiske samfunnet, med viktige samfunns-oppdrag, i sine lokalsamfunn, regionalt og nasjonalt. Mange er mer enn et museum, de er både språksentre, opplæringsinstitusjon og kulturhus. De bedriver forskning, dokumentasjon og formidling, og setter samfunnsaktuelle tema på dagsorden. Dette kommer også fram i Vesthavet valgkrets.

Sametinget arbeider politisk og innenfor Sametingets budsjettmessige rammer for å styrke eksisterende samiske museumssiidaer. Sametinget er kjent med ønsket om en egen pitesamisk museumsenhet, og vil ta innspill om dette med i videre vurderinger.

Det vises også til Prinsipper for Sametingets museumspolitikk (2020).

Kulturminner

Når situasjonen med en samisk frivillighet innenfor kulturmiljøarbeidet er svakt og spredt, blir samiske museums- og kulturinstitusjoner ekstra viktige for vern og bruk av samiske kulturmiljø. Sametinget har ansvar for bevilgninger til samiske museer og kulturinstitusjoner. Disse har blant annet som oppgave å arbeide med dokumentasjon og formidling av samisk historie og kultur. Hvordan dette arbeidet kan utvikles slik at det bidrar til å styrke arbeidet med samiske kulturmiljø må skje gjennom Sametingets styrings- og samarbeidsdialog med institusjonene (fra Áimmahuššan - Sametingsmelding om samisk kulturminnevern.s.8.)

Sametingets kulturminneforvaltning har utstrakt direktekontakt med både kommuner, private utbyggere og lokalbefolkningen og er en viktig del av Sametingets virkeområde. Dette er også et arbeid som opptar den samiske befolkningen i Vesthavet valgkrets. Innspillene som er kommet inn her er viktig og Sametinget vil i denne sammenheng vise til Áimmahuššan - Sametingsmelding om samisk kulturminnevern som gir en utfyllende beskrivelse av Sametingets satsning på dette området.

Historie og dokumentasjon

Sametinget vil arbeide for at forskningsmiljøer/større forskningsprosjekter samarbeider med lokale aktører (museer, osv.), dette vil kunne bidra til å styrke eksisterende kompetansemiljøer. Sametinget vil arbeide for å endre regelverket til Forskningsrådet slik at samiske kulturinstitusjoner kan få mulighet til å søke midler til forskningsprosjekter.

Sametinget vil også vurdere hvordan man kan bidra til å styrke muligheten for å få kjennskap til samisk tilhørighet og historie i sitt lokalmiljø.

Sametinget anerkjenner behov for økte ressurser til forvaltning, dokumentasjon og formidling av lulesamisk kulturarv, herunder samlinger, arkiver, foto og tilbakeførte Bååstede-gjenstander. Det er viktig å vurdere mulighetene for å styrke finansiering til å fornye de faste utstillingene, styrke formidlingen av samlingene og etablere et eget Hans Ragnar Mathisen-galleri, slik at lulesamisk historie, kunst og kultur blir bedre tilgjengelig og formidlet på lulesamiske premisser.

Litteratur

Sametinget anerkjenner betydningen av gode og forutsigbare rammevilkår for produksjon og formidling av litteratur på alle samiske språk. Aktører som arbeider med lule-, pite- og andre mindre samiske språk, møter særlige utfordringer knyttet til små markeder, begrensede fagmiljøer og tilgang på språkkompetanse.

Sametinget vil i den videre utviklingen av litteraturpolitikken vurdere hvordan virkemidlene bedre kan støtte langsiktig kompetansebygging, redaksjonell kapasitet og kontinuerlig litteraturproduksjon på de mindre samiske språkene. Dette bør også omfatte en vurdering av mer forutsigbare finansieringsformer og tydelige kriterier for eventuelle nye mottakere.

Møteplasser

Det er en økende interesse og ønske blant folk om å ta tilbake det som har blitt frarøvet dem gjennom fornorskningen. Mange ønsker å delta både på språkkurs, duodje-kurs og lignende aktiviteter, og etterspør samiske møteplasser og arenaer. Behovet og etterspørselen synes i dag å være større enn tilbudet. Forankring i lokale samiske miljøer er en forutsetning ved etablering og styrking av møteplasser og kultur- og språkinstitusjoner, og deltakelse fra kommune og fylkeskommune er ønskelig.

Det satt av midler i Sametingets budsjett for 2026 til et prosjekt om oppbygging av nye institusjoner i Sápmi. Prosjektet skal gjennom å kartlegge geografiske og faglige områder det mangler institusjoner i dag utarbeide kriterier for etablering av eventuelt nye institusjoner. Prosjektet skal også identifisere mulige interessenter som kan bidra i arbeidet med etablering av nye institusjoner. Innsikten fra folkemøtene og høringen i Vesthavet valgkrets vil tas med i det videre arbeidet med dette prosjektet. Det vil også være viktig med lokal tilpasning der allerede eksisterende institusjoner vil kunne ha en sentral rolle og være en del av et slikt prosjekt.

Sametinget anerkjenner at barn og unges meninger og engasjement er viktige. Sametingets ungdomspolitiske utvalg og Sametingets elevforum gir viktige innspill. Sametinget vil vurdere om det skal være en særlig prioritering for lag/foreninger/institusjoner å tilrettelegge for møteplasser og tiltak rettet mot barn og unge i arbeidet med oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Næring

Sametinget framhever betydningen av samiske næringer som grunnlag for kultur, tradisjoner og bosetting. Særlig viktig er primærnæringene, som er bærere av språk, kunnskap og levemåter. Samtidig er det viktig å utvikle et bredere næringsgrunnlag som kan bidra til sysselsetting og levende lokalsamfunn. Sametinget vil legge vekt på å skape nye samiske arbeidsplasser, styrke samisk reiseliv og legge til rette for etablering og næringsutvikling. Sametinget tar innspillet fra Hábmera suohkan-Hamarøy kommune med seg i den videre

vurderingen som gjøres i forbindelse med eventuelle endringer av STN-området.

Oppvekst og opplæring

Sametinget vil arbeide for å sikre samiske barn og unge opplæring i språk og kultur fra barnehage til

videregående. For å få et helhetlig tilbud til samiske barn for hele utdanningsløpet, fra barnehage til høyere utdanning, er det avgjørende å kunne lovfeste rett til samiskspråklig barnehagetilbud. Samiske barn skal ha rett til å vokse opp med samisk språk og kultur som en naturlig del av barnehagehverdagen.

Sametinget har som hovedmål å skape gode oppvekstsvilkår gjennom samisk barnehagetilbud og styrke. Det samiske barnehagetilbudet er et av det aller viktigste tiltaket for å styrke bruken av samiske språk, jf. NOU 2016: 18 Hjertespråket. God kvalitet i samiske barnehager forutsetter en tydelig og helhetlig forankring i samisk språk, verdier, tradisjonskunnskap, levesett og tenkemåter. Disse grunnleggende elementene må gjennomsyre barnehagens pedagogiske praksis og aktivt innlemmes i arbeids- og læringsmetodene for å sikre et barnehagetilbud som ivaretar samiske barns språklige, kulturelle og identitetsmessige utvikling. Sametinget vil bidra til å styrke rekrutteringen av samiske barnehagelærere, samt bidra til at ansatte i samisk barnehage har kompetanse om samisk språk, kultur og samfunnsliv. Sametinget vil prioritere å arbeide for at rammer og strukturer for samiske barnehager og andre med samisk tilbud blir tilpasset samiske barnehagers behov. Det er viktig å fortsette arbeidet med styrke samiske barnehager.

Dette innebærer å arbeide for å lovfeste retten til et samiskspråklig barnehagetilbud, lovfestet rett til hospitering, lovfestet rett til samiske læremidler og arbeide for at skoleeiers plikt til å informere om rettigheter til samisk opplæring lovfestes.

Sametinget vil også vurdere å utarbeide en nasjonal plan for bruk av sterke språkopplæringsmodeller og en nasjonal plan om samisk fjernundervisning, der sterke språkopplæringsmodeller er sentrale.

I Vesthavet valgkrets vurderer Sametinget at det er viktig å legge til rette for mer samarbeid på tvers av grensene innenfor oppvekst og opplæring.

Sametinget ser Ájluovta skåvlå som en sentral institusjon for bevaring og utvikling av lulesamisk språk og kultur. Skolen er allerede prioritert gjennom statlige bevilgninger over statsbudsjettet, og Sametinget vil være en aktiv støttespiller i det videre arbeidet med å utvikle skolen som lulesamisk profil- og ressursskole. Dette omfatter også å arbeide for at skolen gis et nasjonalt ansvar for lulesamisk fjernundervisning, hospitering og kompetanseutvikling, på samme måte som kommunale skoler i Målselv og Snåsa ivaretar viktige funksjoner for henholdsvis nordsamisk og sørsamisk opplæring. Slik kan det etableres et tilsvarende faglig tyngdepunkt, og bidra til å sikre et kompetanse- og ressursmiljø for lulesamisk opplæring.

Sametinget legger også vekt på betydningen av et helhetlig utdanningsløp, og ser Ájluovta skåvlå i nær sammenheng med Nuortta-Sálto joarkkaskåvllå/Nord-Salten videregående skole, som i 2025 fikk status som lulesamisk ressursskole. Sammen vil disse institusjonene kunne styrke kvaliteten, kontinuiteten og rekrutteringen til lulesamisk opplæring fra grunnskole til videregående nivå.

Samehets og konflikt

Sametinget mener at samehets og diskriminering fortsatt er en alvorlig utfordring som må møtes både gjennom forebyggende arbeid og gjennom gode ordninger for personer som utsettes for hets. Sametinget vil bidra i

oppfølgingen av regjeringens Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025–2030. Samtidig vil Sametinget videreutvikle sitt eget arbeid mot samehets, herunder følge opp spørsmålet om fornyelse av Sametingets egen handlingsplan mot samehets.

Sametinget vil fortsette arbeidet med å gjøre det enklere å rapportere og anmelde samehets. Samehets.no er et konkret verktøy i dette arbeidet, og Sametinget vil arbeide for at informasjon om hvilke muligheter personer som utsettes for samehets har, er lett tilgjengelig.

Kommunene og lokale aktører har en viktig rolle i forsoningsarbeidet. Sametinget vil bidra til samarbeid med kommuner og samiske lokalsamfunn om tiltak som forebygger samehets, synliggjør samisk språk og kultur og bidrar til trygge samiske lokalsamfunn.

Innspillene fra valgkretsen viser også at konflikter internt i samiske miljøer kan være en utfordring. Sametinget mener det er viktig å ta slike erfaringer på alvor, samtidig som Sametinget ikke skal gå inn som part eller konfliktløser i konkrete lokale konflikter. Sametinget vil derfor vurdere hvordan det kan bidra til å styrke samiske fellesskap og skape gode rammer for dialog, kunnskapsbygging og lokale prosesser. Dette kan blant annet innebære å øke kunnskapen om hvordan fornorskningen og andre historiske forhold fortsatt kan påvirke relasjoner og fellesskap internt i samiske samfunn.

Samisk demokrati

Sametinget er spesielt oppmerksomhet på utfordringer knyttet til det samiske demokratiet i Vesthavet valgkrets. Sametinget vil i denne sammenheng vise til Fagutvalget for revisjon av Sametingets valgordning (Valgordningsutvalget) og Sametingets demokratiutvalg. Utvalgene vil bli gjort oppmerksom på relevante innspill som er kommet fram i denne prosessen.

Språk

Sametinget vektlegger at samiske språk ikke bare skal bevares, men utvikles som levende, tilgjengelige og framtidsrettede språk for hele det samiske samfunnet. Målet er at alle samer skal ha tilgang på språkarenaer, samiske tjenestetilbud og muligheter til å lære og bruke eget språk, og at alle skal gis mulighet til å høre, se og bruke samiske språk på alle samfunnsområder.

Nasjonale, regionale og lokale myndigheter oppfordres av Sametinget til å ta sin del av ansvaret for reparasjonsarbeidet etter fornorskingen, og søke samarbeid innenfor det samiske samfunnet. Her oppfordrer også Sametinget flere kommuner om å bli del av det samiske språkforvaltningsområdet.

Sametinget ønsker at samiske språk skal være synlige i hverdagen for både samisk- og norsktalende og vil derfor arbeide for økt bruk av samiske stedsnavn på skilt, turstier og kart, samt økt bruk av samiske språk i det offentlige rom.

Sametinget ønsker en styrking av eksisterende språksentre, samt en prosess for etablering av nye språksentre og utvidelse av virkeområde og virksomhet for eksisterende språksentre.

Ovttas ovddosguvlui - Sammen fremover, Sametingets reviderte språksenterstrategi, nevner at det i flere områder etterspørres språkkurs og språkarenaer hvor det ikke finnes noe språksenter. Strategien er tydelig på at det er behov for språkmiljøer som bevarer, styrker og utvikler samisk språk. Sametinget har derfor opprettet

en tilskuddsordning for etablering av nye språksentre, dette for å legge til rette for etablering av språksentre i områder som ikke har et språksenter.

Høringssvarene peker på et behov for ordbøker og språklig infrastruktur på lulesamisk. Mánočalbmi-erklæringen peker på en målrettet innsats for å styrke infrastrukturen for sør- og lulesamisk. Sametinget ønsker å følge opp arbeidet med lulesamisk ordbok.

Samlet uttrykker høringssvarene at en målrettet og helhetlig språksatsing er avgjørende for revitalisering av samiske språk, reparasjon av språktap etter fornorskningen og for reell forsoning.

Sametinget har en forventning om at Regjeringen og Stortinget lager en oppfølgingsplan, og rapporterer på oppfølging av vedtak knyttet til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Sammen skal vi gjenreise de samiske språkene og kulturen. Målet er å kunne erklære at det kan settes et endelig punktum for fornorskingspolitikken for å kunne oppnå forsoning.

Sametingsrådet – plenumsaker - 029/26

Sametingrådets innstilling

Gjennom folkemøter og skriftlig høring har Sametinget avdekket behov for samiske tilbud, ordninger og tiltak som en del av reparasjonsarbeidet etter fornorskningen i Vesthavet valgkrets. Særlig behovet for å revitalisere og styrke lokal samisk kultur, identitet, næring og dialekter er fremtredende. Det samme er ønsket om dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av lokal samisk historie og lokal fornorskningshistorie. I Vesthavet valgkrets ble også utfordringer knyttet til representasjon i det samiske demokratiet tatt opp. I tillegg ble samehets og interne konflikter løftet opp som aktuelle temaer Sametinget bør sette fokus på.

Det er viktig å se alle sakene knyttet til regional oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport i sammenheng. Mange av de samme temaene går igjen i innspillene og forslagene til tiltak. I denne saken er det fokus på de tilbakemeldinger som berører Vesthavet valgkrets.

Dette er en valgkrets hvor lokalsamfunnene har ulikt utgangspunkt for igangsetting av reparerende tiltak. Dette gjør at tilbakemeldingene på folkemøtene og kaffemøtene, og i den skriftlige høringen viser at det innenfor valgkretsen er ulike behov. Denne saken vil ikke kunne løse alle utfordringer, men prosessen gir et godt bilde av hva som kan være mulig for Sametinget å bidra med, både på kort og lang sikt. Tilbakemeldingene vil også kunne være gode kilder for prosesser knyttet opp mot ulike fagfelt i det videre arbeidet.

Sametinget ønsker å ta en aktiv rolle for å styrke samisk språk, kultur, næring og identitet i Vesthavet valgkrets fremover. Sametinget ønsker både å fremme konkrete tiltak, og vurdere langsiktige og forutsigbare rammer i

dette arbeidet.

Areal og rettigheter

Sametinget vil arbeide for gode ordninger for rettshjelp, herunder også økonomiske støtteordninger som gjør det mulig å fremme prinsipielle saker. Sametinget vil i den sammenheng arbeide for at samer skal har tilgang til rettshjelp med samisk språk- og kulturforståelse.

Lovfestingen av konsultasjoner i sameloven har styrket våre rettigheter, men konsultasjoner må også fungere lokalt. Sametinget vil derfor bidra til gode rammevilkår til rettighetshavere for å sikre reell bruk av konsultasjonsretten.

Sametinget arbeider for oppfølging av Samerettsutvalget II (NOU 2007:13) og for at det etableres ordninger for kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter til land, vann og naturressurser i samiske områder sør for Finnmark.

I påvente av en slik rettighetsavklaring er det samtidig viktig å sikre kunnskap om samisk bruk av land og vann og lokale rettsoppfatninger før denne kunnskapen går tapt. Sametinget vil vurdere behovet for systematisk dokumentasjon av slik bruk og kunnskap, og eventuelt vurdere egnede tiltak og modeller for dette arbeidet. Dokumentasjonen bør innhentes og systematiseres på en måte som gjør at den kan ha verdi i framtidige rettighetsavklaringer.

Duodje

Sametinget vil arbeide med å styrke opplæringen i duodje med flere ressurser til kurs, veiledning og fokus på kunnskapsoverføring mellom generasjonene. Målet er å få flere duodjeverksted og tilrettelagte møteplasser der duodje kan læres og utøves. Sametinget vil vurdere tiltak og kriterier som kan møte dette behovet på en bedre måte.

Helse, velferd og omsorg

Sametinget er enig i at det er behov for språk- og kulturkompetanse i helsesektoren og at dette er et viktig prinsipp for de som skal tjenestegjøre innenfor helse- og sosialsektoren i Sápmi. Dette gjelder allerede ansatte innenfor sektoren, men det er også viktig å ha tiltak for rekruttering av helsepersonell med samisk språk- og kulturforståelse. Sametinget har i dag en rekke virkemidler som har fokus på dette. De tilbakemeldingene som kommer gjennom prosessene med folkemøter og høringer i valgkretsene vil være viktig i vurdering av prioriteringene for disse virkemidlene.

Sametinget ser det som svært viktig at oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport også fører til konkrete endringer i helse- og omsorgstjenestene. Dette er perspektiver Sametinget har løftet fram i flere sammenhenger.

Å gjenoppbygge tillit forutsetter at samiske pasienter og brukere opplever å bli møtt med respekt for sitt språk, sin kultur og sin historie. Sametinget har derfor understreket behovet for systematisk arbeid med å styrke språk- og kulturkompetansen, forebygge diskriminering og sikre at helse- og omsorgstjenestene ivaretar samiske pasienters rettigheter.

Sametinget legger til grunn at samer som urfolk har rett til gode og likeverdige helsetjenester tilpasset deres språklige og kulturelle bakgrunn. Likeverdige tjenester betyr ikke nødvendigvis identiske tjenester. Likeverdighet innebærer reell tilgang til tjenester av like god kvalitet, uavhengig av språk, kultur og bosted.

Likeverdige tjenester forutsetter at samiske pasienter kan møte tjenester som er språklig og kulturelt tilpasset. Samisk språk- og kulturkompetanse må forstås som en del av faglig kvalitet og pasientsikkerhet, ikke som tilleggskompetanse. Tolketjenester er nødvendige, men kan ikke erstatte behovet for samisktalende helsepersonell og samiskspråklige behandlingstilbud.

Sametinget har en samarbeidsavtale med Helse Nord RHF, som er et viktig grunnlag for dialog og samarbeid om utviklingen av likeverdige spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen. Det pågår også et arbeid med å etablere en nasjonal samisk tolketjeneste i spesialisthelsetjenesten, som skal omfatte nord-, lule- og sørsamisk.

Knappheten på helsepersonell gjør dette særlig utfordrende. Samiske fagmiljøer er ofte små, og når sentral kompetanse forsvinner vil dette få store konsekvenser for tjenesten, for kvalitet i tjenesten og fagutvikling. Sametinget har løftet dette fram for Helse nord at de må derfor arbeide langsiktig med rekruttering, stabilisering og utvikling av samisktalende helsepersonell og samiske fagmiljøer.

God samhandling mellom kommunale helse- og omsorgstjenester og spesialisthelsetjenesten er særlig viktig for samiske pasienter. Språk- og kulturkompetanse må ivaretas på tvers av tjenestenivåene. Manglende informasjonsflyt, uklare ansvarsforhold eller manglende samisk kompetanse i ett ledd kan svekke hele pasientforløpet.

Sametinget har gitt innspill på regional utviklingsplan for helse nord at Helse Nord bør styrke samarbeidet med kommunene om sammenhengende og språklig og kulturelt tilpassede pasientforløp. Samhandlingen må samtidig ta høyde for at kommunene har ulike forutsetninger for å tilby samiskspråklige og kulturtilpassede tjenester.

Sametinget mener at arbeidet med å utvikle likeverdige helse- og omsorgstjenester må være langsiktig og forpliktende, med tydelig ansvar på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå. Dette er en sentral del av arbeidet med å gjenoppbygge tillit og sikre at konsekvensene av fornorskningspolitikken følges opp gjennom konkrete forbedringer i tjenestene.

Historie, kulturarv og formidling

Museer

Sametinget anser samiske museer som pilarer i det samiske samfunnet, med viktige samfunns-oppdrag, i sine lokalsamfunn, regionalt og nasjonalt. Mange er mer enn et museum, de er både språksentre, opplæringsinstitusjon og kulturhus. De bedriver forskning, dokumentasjon og formidling, og setter samfunnsaktuelle tema på dagsorden. Dette kommer også fram i Vesthavet valgkrets.

Sametinget arbeider politisk og innenfor Sametingets budsjettmessige rammer for å styrke eksisterende samiske museumssiidaer. Sametinget er kjent med ønsket om en egen pitesamisk museumsenhet, og vil ta innspill om dette med i videre vurderinger.

Det vises også til Prinsipper for Sametingets museumspolitikk (2020).

Kulturminner

Når situasjonen med en samisk frivillighet innenfor kulturmiljøarbeidet er svakt og spredt, blir samiske museums- og kulturinstitusjoner ekstra viktige for vern og bruk av samiske kulturmiljø. Sametinget har ansvar

for bevilgninger til samiske museer og kulturinstitusjoner. Disse har blant annet som oppgave å arbeide med dokumentasjon og formidling av samisk historie og kultur. Hvordan dette arbeidet kan utvikles slik at det bidrar til å styrke arbeidet med samiske kulturmiljø må skje gjennom Sametingets styrings- og samarbeidsdialog med institusjonene (fra Áimmahuššan - Sametingsmelding om samisk kulturminnevern.s.8.)

Sametingets kulturminneforvaltning har utstrakt direktekontakt med både kommuner, private utbyggere og lokalbefolkningen og er en viktig del av Sametingets virkeområde. Dette er også et arbeid som opptar den samiske befolkningen i Vesthavet valgkrets. Innspillene som er kommet inn her er viktig og Sametinget vil i denne sammenheng vise til Áimmahuššan - Sametingsmelding om samisk kulturminnevern som gir en utfyllende beskrivelse av Sametingets satsning på dette området.

Historie og dokumentasjon

Sametinget vil arbeide for at forskningsmiljøer/større forskningsprosjekter samarbeider med lokale aktører (museer, osv.), dette vil kunne bidra til å styrke eksisterende kompetansemiljøer. Sametinget vil arbeide for å endre regelverket til Forskningsrådet slik at samiske kulturinstitusjoner kan få mulighet til å søke midler til forskningsprosjekter.

Sametinget vil også vurdere hvordan man kan bidra til å styrke muligheten for å få kjennskap til samisk tilhørighet og historie i sitt lokalmiljø.

Sametinget anerkjenner behov for økte ressurser til forvaltning, dokumentasjon og formidling av lulesamisk kulturarv, herunder samlinger, arkiver, foto og tilbakeførte Bååstede-gjenstander. Det er viktig å vurdere mulighetene for å styrke finansiering til å fornye de faste utstillingene, styrke formidlingen av samlingene og etablere et eget Hans Ragnar Mathisen-galleri, slik at lulesamisk historie, kunst og kultur blir bedre tilgjengelig og formidlet på lulesamiske premisser.

Litteratur

Sametinget anerkjenner betydningen av gode og forutsigbare rammevilkår for produksjon og formidling av litteratur på alle samiske språk. Aktører som arbeider med lule-, pite- og andre mindre samiske språk, møter særlige utfordringer knyttet til små markeder, begrensede fagmiljøer og tilgang på språkkompetanse.

Sametinget vil i den videre utviklingen av litteraturpolitikken vurdere hvordan virkemidlene bedre kan støtte langsiktig kompetansebygging, redaksjonell kapasitet og kontinuerlig litteraturproduksjon på de mindre samiske språkene. Dette bør også omfatte en vurdering av mer forutsigbare finansieringsformer og tydelige kriterier for eventuelle nye mottakere.

Møteplasser

Det er en økende interesse og ønske blant folk om å ta tilbake det som har blitt frarøvet dem gjennom fornorskningen. Mange ønsker å delta både på språkkurs, duodje-kurs og lignende aktiviteter, og etterspør samiske møteplasser og arenaer. Behovet og etterspørselen synes i dag å være større enn tilbudet. Forankring i lokale samiske miljøer er en forutsetning ved etablering og styrking av møteplasser og kultur- og språkinstitusjoner, og deltakelse fra kommune og fylkeskommune er ønskelig.

Det satt av midler i Sametingets budsjett for 2026 til et prosjekt om oppbygging av nye institusjoner i Sápmi. Prosjektet skal gjennom å kartlegge geografiske og faglige områder det mangler institusjoner i dag utarbeide

kriterier for etablering av eventuelt nye institusjoner. Prosjektet skal også identifisere mulige interessenter som kan bidra i arbeidet med etablering av nye institusjoner. Innsikten fra folkemøtene og høringen i Vesthavet valgkrets vil tas med i det videre arbeidet med dette prosjektet. Det vil også være viktig med lokal tilpasning der allerede eksisterende institusjoner vil kunne ha en sentral rolle og være en del av et slikt prosjekt.

Sametinget anerkjenner at barn og unges meninger og engasjement er viktige. Sametingets ungdomspolitiske utvalg og Sametingets elevforum gir viktige innspill. Sametinget vil vurdere om det skal være en særlig prioritering for lag/foreninger/institusjoner å tilrettelegge for møteplasser og tiltak rettet mot barn og unge i arbeidet med oppfølging av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Næring

Sametinget framhever betydningen av samiske næringer som grunnlag for kultur, tradisjoner og bosetting. Særlig viktig er primærnæringene, som er bærere av språk, kunnskap og levemåter. Samtidig er det viktig å utvikle et bredere næringsgrunnlag som kan bidra til sysselsetting og levende lokalsamfunn. Sametinget vil legge vekt på å skape nye samiske arbeidsplasser, styrke samisk reiseliv og legge til rette for etablering og næringsutvikling. Sametinget tar innspillet fra Hábmera suohkan-Hamarøy kommune med seg i den videre vurderingen som gjøres i forbindelse med eventuelle endringer av STN-området.

Oppvekst og opplæring

Sametinget vil arbeide for å sikre samiske barn og unge opplæring i språk og kultur fra barnehage til

videregående. For å få et helhetlig tilbud til samiske barn for hele utdanningsløpet, fra barnehage til høyere utdanning, er det avgjørende å kunne lovfeste rett til samiskspråklig barnehagetilbud. Samiske barn skal ha rett til å vokse opp med samisk språk og kultur som en naturlig del av barnehagehverdagen.

Sametinget har som hovedmål å skape gode oppvekstsvilkår gjennom samisk barnehagetilbud og styrke. Det samiske barnehagetilbudet er et av det aller viktigste tiltaket for å styrke bruken av samiske språk, jf. NOU 2016: 18 Hjertespråket. God kvalitet i samiske barnehager forutsetter en tydelig og helhetlig forankring i samisk språk, verdier, tradisjonskunnskap, levesett og tenkemåter. Disse grunnleggende elementene må gjennomsyre barnehagens pedagogiske praksis og aktivt innlemmes i arbeids- og læringsmetodene for å sikre et barnehagetilbud som ivaretar samiske barns språklige, kulturelle og identitetsmessige utvikling. Sametinget vil bidra til å styrke rekrutteringen av samiske barnehagelærere, samt bidra til at ansatte i samisk barnehage har kompetanse om samisk språk, kultur og samfunnsliv. Sametinget vil prioritere å arbeide for at rammer og strukturer for samiske barnehager og andre med samisk tilbud blir tilpasset samiske barnehagers behov. Det er viktig å fortsette arbeidet med styrke samiske barnehager.

Dette innebærer å arbeide for å lovfeste retten til et samiskspråklig barnehagetilbud, lovfestet rett til hospitering, lovfestet rett til samiske læremidler og arbeide for at skoleeiers plikt til å informere om rettigheter til samisk opplæring lovfestes.

Sametinget vil også vurdere å utarbeide en nasjonal plan for bruk av sterke språkopplæringsmodeller og en nasjonal plan om samisk fjernundervisning, der sterke språkopplæringsmodeller er sentrale.

I Vesthavet valgkrets vurderer Sametinget at det er viktig å legge til rette for mer samarbeid på tvers av grensene innenfor oppvekst og opplæring.

Sametinget ser Ájluovta skåvlå som en sentral institusjon for bevaring og utvikling av lulesamisk språk og kultur. Skolen er allerede prioritert gjennom statlige bevilgninger over statsbudsjettet, og Sametinget vil være en aktiv støttespiller i det videre arbeidet med å utvikle skolen som lulesamisk profil- og ressursskole. Dette omfatter også å arbeide for at skolen gis et nasjonalt ansvar for lulesamisk fjernundervisning, hospitering og kompetanseutvikling, på samme måte som kommunale skoler i Målselv og Snåsa ivaretar viktige funksjoner for henholdsvis nordsamisk og sørsamisk opplæring. Slik kan det etableres et tilsvarende faglig tyngdepunkt, og bidra til å sikre et kompetanse- og ressursmiljø for lulesamisk opplæring.

Sametinget legger også vekt på betydningen av et helhetlig utdanningsløp, og ser Ájluovta skåvlå i nær sammenheng med Nuortta-Sálto joarkkaskåvllå/Nord-Salten videregående skole, som i 2025 fikk status som lulesamisk ressursskole. Sammen vil disse institusjonene kunne styrke kvaliteten, kontinuiteten og rekrutteringen til lulesamisk opplæring fra grunnskole til videregående nivå.

Samehets og konflikt

Sametinget mener at samehets og diskriminering fortsatt er en alvorlig utfordring som må møtes både gjennom forebyggende arbeid og gjennom gode ordninger for personer som utsettes for hets. Sametinget vil bidra i oppfølgingen av regjeringens Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025–2030. Samtidig vil Sametinget videreutvikle sitt eget arbeid mot samehets, herunder følge opp spørsmålet om fornyelse av Sametingets egen handlingsplan mot samehets.

Sametinget vil fortsette arbeidet med å gjøre det enklere å rapportere og anmelde samehets. Samehets.no er et konkret verktøy i dette arbeidet, og Sametinget vil arbeide for at informasjon om hvilke muligheter personer som utsettes for samehets har, er lett tilgjengelig.

Kommunene og lokale aktører har en viktig rolle i forsoningsarbeidet. Sametinget vil bidra til samarbeid med kommuner og samiske lokalsamfunn om tiltak som forebygger samehets, synliggjør samisk språk og kultur og bidrar til trygge samiske lokalsamfunn.

Innspillene fra valgkretsen viser også at konflikter internt i samiske miljøer kan være en utfordring. Sametinget mener det er viktig å ta slike erfaringer på alvor, samtidig som Sametinget ikke skal gå inn som part eller konfliktløser i konkrete lokale konflikter. Sametinget vil derfor vurdere hvordan det kan bidra til å styrke samiske fellesskap og skape gode rammer for dialog, kunnskapsbygging og lokale prosesser. Dette kan blant annet innebære å øke kunnskapen om hvordan fornorskningen og andre historiske forhold fortsatt kan påvirke relasjoner og fellesskap internt i samiske samfunn.

Samisk demokrati

Sametinget er spesielt oppmerksomhet på utfordringer knyttet til det samiske demokratiet i Vesthavet valgkrets. Sametinget vil i denne sammenheng vise til Fagutvalget for revisjon av Sametingets valgordning (Valgordningsutvalget) og Sametingets demokratiutvalg. Utvalgene vil bli gjort oppmerksom på relevante innspill som er kommet fram i denne prosessen.

Språk

Sametinget vektlegger at samiske språk ikke bare skal bevares, men utvikles som levende, tilgjengelige og framtidsrettede språk for hele det samiske samfunnet. Målet er at alle samer skal ha tilgang på språkarenaer, samiske tjenestetilbud og muligheter til å lære og bruke eget språk, og at alle skal gis mulighet til å høre, se og bruke samiske språk på alle samfunnsområder.

Nasjonale, regionale og lokale myndigheter oppfordres av Sametinget til å ta sin del av ansvaret for reparasjonsarbeidet etter fornorskingen, og søke samarbeid innenfor det samiske samfunnet. Her oppfordrer også Sametinget flere kommuner om å bli del av det samiske språkforvaltningsområdet.

Sametinget ønsker at samiske språk skal være synlige i hverdagen for både samisk- og norsktalende og vil derfor arbeide for økt bruk av samiske stedsnavn på skilt, turstier og kart, samt økt bruk av samiske språk i det offentlige rom.

Sametinget ønsker en styrking av eksisterende språksentre, samt en prosess for etablering av nye språksentre og utvidelse av virkeområde og virksomhet for eksisterende språksentre.

Ovttas ovddosguvlui - Sammen fremover, Sametingets reviderte språksenterstrategi, nevner at det i flere områder etterspørres språkkurs og språkarenaer hvor det ikke finnes noe språksenter. Strategien er tydelig på at det er behov for språkmiljøer som bevarer, styrker og utvikler samisk språk. Sametinget har derfor opprettet en tilskuddsordning for etablering av nye språksentre, dette for å legge til rette for etablering av språksentre i områder som ikke har et språksenter.

Høringssvarene peker på et behov for ordbøker og språklig infrastruktur på lulesamisk. Mánočalbmi-erklæringen peker på en målrettet innsats for å styrke infrastrukturen for sør- og lulesamisk. Sametinget ønsker å følge opp arbeidet med lulesamisk ordbok.

Samlet uttrykker høringssvarene at en målrettet og helhetlig språksatsing er avgjørende for revitalisering av samiske språk, reparasjon av språktap etter fornorskningen og for reell forsoning.

Sametinget har en forventning om at Regjeringen og Stortinget lager en oppfølgingsplan, og rapporterer på oppfølging av vedtak knyttet til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Sammen skal vi gjenreise de samiske språkene og kulturen. Målet er å kunne erklære at det kan settes et endelig punktum for fornorskingspolitikken for å kunne oppnå forsoning.